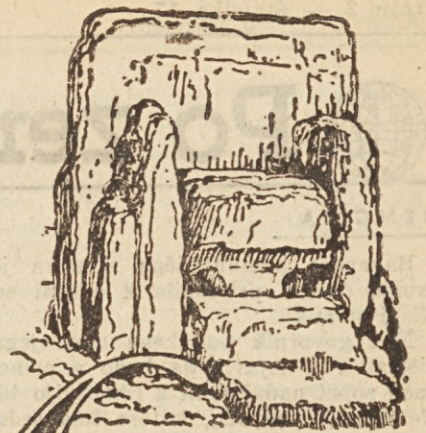

Koroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:
za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

kronika

Leto III.

Celovec, 18. aprila 1947

Številka 17

Celite rane . . . !

Tudi letos se spominjamo izselitve koroških Slovencev, s katero so pričeli 15. aprila 1942 nacisti v prepričanju, da bodo s tem izbrisali slovenski značaj Koroške in izsilili nemški značaj na južni meji nemškega rajha. Za nekatere je to le dan, o katerem so lansko leto mimogrede slišali, pri drugih morda povod za politično gonjo, a tretjim je kot povod škodoželjnega veselja. Odkrito povedano, je tudi teh zadnjih še nekaj na Koroškem.

Koroškim Slovincem pomeni 15. april mnogo več. Ta dan se spominjajo vseh tistih, ki so trpeli in umirali po številnih izseljeniških taboriščih Nemčije. Nešteti so na ta dan prižigali svečke pred svetimi podobami v domači hiši in v mislih še enkrat preživeli poslednje ure, ki so jih v tujini preživeli s svojimi dragimi. Hudo je bilo trpljenje, a je vendar minilo; saj ne more nobeno zlo trajati večno.

V par minutah so morali zapustiti dom in rodno grudo in se pod stražo gestapovskih uniform podati v neznano tujino — v neznano usodo, brezupno bodočnost. Ni bil strah pred tujino največje hudo, ki so ga ob izselitvi doživljali Slovenci. Veliko huje je bilo slovo od domače grude, na kateri je njih rod že stoletja in stoletja živel. Toda ni bilo pomoči. Sila močnejšega je bila v tistem času pravica. Nikjer niso našli zaščitnika, nihče ni ugovarjal tej krivici, kaj še dejansko nastopil proti nepravilni izselitvi.

Kaj čudno se človeku zdi, da so ljudje jemali s seboj namesto kruha in perila — zemljo in jo skrbno zavijali v žepne robce. Toda če si bil sam med njimi, si razumel to ljubezen do rodne grude; razumeš jo tudi danes.

Če si še tako trdosrčen in smrt še tako računsko vzameš, bi se ti gotovo orosilo oko, če bi pogledal 15. aprila po koroški zemlji. Na stotine črnooblečenih bi videl, kako stoje v nemi žalosti in le za spoznanje premikajo ustnice v molitvi. Ali bi jih spoznal? Morda, če bi natančneje pogledal.

Dve leti je že skoro minilo, odkar so se vrnili prvi. Izstradani in ostareli so se vračali. Solze, ki so jih pretočili v tujini, so se posušile in svež zrak domače zemlje je zabrisal sled za njimi. Vse je na zunaj dobro, le bolečina je ostala; bolečina, ki jo vsako leto ob obletnici s podvojeno boleščjo čuti.

Sedaj pa, ko so končno spet doma, želijo le eno in to je, da bi jih vsi oni, ki njihovega trpljenja ne morejo razumeti, pustili v miru, od drugih pa, ki se v njihovo težko usodo lahko vžive, da jim s svojimi močmi pomagajo pri obnovi zamenjenih in zapuščenih posestev. Razumljivo je, da se ob svojem trpljenju spominjajo tudi vseh tistih, ki so za to trpljenje odgovorni. Nič čudnega ni, če na ta račun pade ob časa do časa tudi kakršna beseda. Lahko je odpustiti, če veš in razumeš, zakaj so ti storili krivico, če pa tega ne veš, pa tudi odpustiti ne moreš. In dokler koroški Slovenec ne bo mogel razumeti, da je moral trpeti prav zaradi tega, ker je bil potomec slovenske matere, toliko časa tega tudi odpustiti ne bo mogel.

Zato pa je dolžnost nas vseh, da te rane celimo in popravimo, ker v poedinih slučajih krivcev po večini niti ne bi mogli ugotoviti in od njih izterjati zadoščenja. Ljudje, ki so brez lastne krivde prestali toliko gorja kot koroški izseljenci, si gotovo zaslužijo, da spremljamo njihovo življenje s posebno pozornostjo in jim z vsemi močmi pomagamo ne samo v besedi, temveč tudi v dejanju. Tega naj se zavemo zlasti vsi odgovorni činitelji pri raznih oblasteh. Saj so ravno izseljenci donesli s svojo narodnostjo sorazmerno največje žrtve v boju za pravico. Medsebojna pomoč bo največ pripomogla do vsestranskega zadovoljstva.

Avstrija in Jugoslavija pred zunanje ministre

Zunanji ministri bodo sedaj pričeli s posvetovanji glede avstrijske pogodbe. Verjetno je, da bosta Jugoslavija in Avstrija podali svoje stališče pred zunanjimi ministri. Glavne točke, o katerih se doslej niso mogli zediniti, so jugoslovanske zahteve po avstrijskem ozemlju, vprašanje reparacij in nemške lastnine, o katerih so se namestniki več dni posvetovali. Splošno pa so mnenja, da glede avstrijske pogodbe ne bodo preje prišli do zaključka, predno se ne bodo zediniili glede nemškega vprašanja.

Zvečer 16. aprila je prišel Svet zunanjih ministrov s posvetovanji glede avstrijske pogodbe.

Kakor poroča agencija APA iz Moskve, je glavni tajnik pri zasedanju zunanjih ministrov povabil popoldne 16. aprila avstrijsko delegacijo, da poda na seji zunanjih ministrov 17. aprila svoje stališče. Zastopniki Avstrije bodo govorili skupno z jugoslovanskimi.

Kakor poroča posebni dopisnik APA, se bo omejil zunanji minister dr. Gruber na kratko izjavo v angleščini.

Splošno so mnenja, da bodo zasedanje zaključili v soboto, 19. aprila.

Zunanji minister Molotov je izjavil, da soglaš s podpisom avstrijske pogodbe še v toku sedanjega zasedanja v Moskvi.

Potek zasedanja

12. aprila je sprejel ameriški zunanji minister Marshall podpredsednika jugoslovanske vlade Kardelja in zunanjega ministra Simiča. Podrobno so obravnavali jugoslovanske zahteve glede dela Koroške in štajerske ter finančne zahteve do Avstrije.

Po pettedenskem zasedanju v Moskvi lahko skoro z gotovostjo rečemo, da doseženi uspehi nikakor ne odgovarjajo uporabljenemu času. Doslej edini uspeh je objava sporazumov, katere so velesile sklenile med vojno. Ni dneva v Moskvi, da ena ali druga stranka ne bi en ali drug sporazum navedla kot dokaz ali protidokaz za svoje trditve. Pri tem mislimo predvsem na sledeče sporazume:

1. Tajni sporazum v Jalti, v katerem sta Roosevelt in Churchill pristala na to, da mora Nemčija plačati Sovjetski zvezi 10 milijard dolarjev reparacij iz tekoče proizvodnje.
2. Tajni dodatni sporazum v Potsdamu, v katerem sta bila Attlee in Stalin edina, da od Avstrije ne bodo zahtevali reparacij.
3. Tajni pogovori Bernesa, Bevina in Stalina, istotako v Potsdamu, glede nemške vzhodne meje.
4. Roosevelt se je v Teheranu zavzemal za razdelitev Nemčije na pet, a Churchill v Moskvi na tri države.

Stalin o tiskovni cenzuri v Rusiji

Republikanski kandidat za bodočega predsednika Združenih držav Harold Stassen je podal pri neki tiskovni konferenci zanimive podrobnosti o svojem pogovoru z generalisimom Stalinom 9. aprila. Glavna točka pogovora je bila tiskovna cenzura v Rusiji. Generalisim je glede tega izjavil, da je v Rusiji izvanredno težko, ukiniti cenzuro vseh poročil, ki gredo v inozemstvo, ker so doslej s takimi merami imeli le slabe izkušnje.

Generalisim Stalin je izjavil: »Vsakokrat, kadar smo opustili cenzuro, smo to naknadno obžalovali. Tako je bilo tudi jeseni 1945. leta, ko smo ukiniteli cenzuro časnikarskih poročil v inozemstvo. Bil sem takrat na dopustu in takoj so nastale divje zgodbe, po katerih me je baje Molotov prisilil, da grem na dopust. Potem so zopet pisali, da sem se vrnil in odstavil Molotova.

S temi nesmiselnimi vestmi je nastal vtis, kakor da, bi bila Sovjetska zveza neke vrste živalski vrt. Seveda je postal narod zaradi tega nevoljen, zato smo cenzuro morali zopet vpeljati. Podobno je bilo za časa

Francoska in angleška delegacija pri zasedanju zunanjih ministrov je v bistvu pristala na Marshallov predlog, da sklenejo štiridesetletno »pogodbo demilitarizacije« za Nemčijo, medtem ko je Molotov pristal samo pod pogojem, da sprejmejo v pogodbo šest predlogov s strani Sovjetske zveze. Ta zahteva Molotova pomeni dejansko popolnoma novo sestavo pogodbe. Njegovi »predlogi« bi spremenili celokupno podlago in prvotni namen te pogodbe in pomenili izpolnitev različnih zahtev, katere Velika Britanija in Združene države doslej nista sprejeli, kakor n. pr. zahtevo po nadzorstvu v Porurju s strani štirih velesil.

Molotovlvi predlogi so sledeči:

1. Določbe o denacifikaciji in razorožitvi v Nemčiji morajo povzeti v pogodbo.
 2. Vzpostavitev nadzorstva štirih velesil v Porurju.
 3. Likvidacija velikih nemških koncernov in prevzem njih lastnine s strani nemške države.
 4. Izvedba zemljiške reforme.
 5. Uvedba demokratičnega reda v Nemčiji.
 6. Zasedbene čete se smejo odstraniti iz Nemčije šele takrat, če bodo veliki štirje soglasno izjavili, da je Nemčija ugodila najvažnejšim pogojem te pogodbe.
- Molotov je nadalje zahteval, da spremenijo naslov pogodbe.

Ameriški zunanji minister Marshall je na seji 15. aprila ostro zavrnil sovjetski osnutek pogodbe štirih velesil. Marshall je nadalje odklonil vse sovjetske predloge o spremembi ameriškega osnutka in zahteval ponovno od Molotova jasen »da« ali »ne« na vprašanje, da li je Rusija voljna, da ugoti ameriški zahtevi po imenovanju izvanrednih opolnoomočencev za pogodbo štirih velesil.

Marshall je zavračal predvsem one točke sovjetskega osnutka, s katerimi namerava Sovjetska zveza postaviti rešitev gotovih vprašanj v izključno območje štirih velesil. S tem bi bile izključene pravice vseh manjših držav.

Pogajanja glede pogodbe štirih velesil so prekinili in prešli na predlog Marshalla na drugo točko dnevnega reda.

Pri neki izvanredni seji koordinacijskega odbora so se delegati zediniili, da dovolijo svobodo poročil med nemškimi zasedbenimi področji in podvzamejo vse, da končajo z likvidacijo vseh večjih nemških vojno-industrijskih naprav do 30. junija 1948.

Avstrijski zunanji minister dr. Gruber je imel 15. aprila s sovjetskim opolnoomočenim zastopnikom zunanjega ministra za avstrijsko pogodbo do g razgovor, pri čemer sta do podrobnosti obravnavala vsa še odprta vprašanja avstrijske pogodbe. Nato je popoldne obiskal dr. Gruber ameriško delegacijo v Moskvi. Popoldne se je sestel z izrednim opolnoomočencem britanskega zunanjega ministra Lordom Hoddonom.

Marshall pri Stalinu

Ameriški zunanji minister Marshall je v spremstvu ameriškega poslanika v Moskvi Bedella Smitha obiskal generalisima Stalina.

Kakor se sliši iz krogov ameriške delegacije, so ostali pogovori med generalisimom Stalinom in ameriškim zunanjim ministrom Marshallom brezuspešni. Zlasti glede vprašanja nemških reparacij, gospodarske enotnosti Nemčije in pogodbe štirih o razorožitvi Nemčije ni prišlo do nobene zedinitve. Zunanji minister Marshall sam je dal tisku razumeti, da sta z generalisimom Stalinom razpravljala poldruugo uro.

Neki član ameriške delegacije je naznačil, da sta obravnavala skoro vsa vprašanja, ki so na dnevnem redu zasedanja. Niti Stalin niti Marshall ni odstopil od svojega stališča. Po neki izjavi generala Marshalla se lahko smatra zasedanje za izjajolovljeno, če ne bo Sovjetska zveza v zadnjem trenutku pripravljena se sporazumeti.

Odhod anglo-ameriške delegacije

Kakor poroča poročevalska služba BBC iz Londona, bo britanski zunanji minister Bevin z britansko delegacijo prihodnji torek odpotoval z železnico iz Moskve nazaj v Anglijo. Istočasno namerava zapustiti Moskvo tudi ameriški zunanji minister Marshall.

Avstrijski zvezni minister dr. Krauland se je podal 15. aprila z letalom iz Moskve na Dunaj, da poroča avstrijski vladi o poteku pogajanj za avstrijsko pogodbo.

Po zemeljski obli

NEMCIJA

Bavarska komunistična stranka je objavila, da bo pristopila k enotni socialistični stranki.

Nek govornik poljskega zunanjega ministrstva je izjavil, da bodo v prihodnjih dneh zopet nadaljevali z izselitvijo 400.000 Nemcev iz področij, katere ima sedaj zasadena Poljska.

Okrog 20.000 ljudi je pred mestno hišo v Kielu demonstriralo zaradi slabe prehrane. To je bilo največje množično zborovanje po kapitulaciji.

VELIKA BRITANIJA

Britanski finančni minister Hugh Dalton je v spodnjem domu podal predlog proračuna za leto 1947/48 in izjavil, da bo imela Britanija letos prvič po začetku vojne izravnani proračun.

Predlog znaša 3.181.000.000 funtov šterlingov, in je za 729.000.000 funtov šterlingov nižji od lanskega. Za narodno obrambo je predvidenih 899.000.000 funtov proti 653.000.000 v preteklem letu.

Nadalje za UNRRO: 100.000.000, vzgoja in šolstvo 29.000.000, visoke šole 12.000.000, stanovanja 25.000.000, uvoz živil 392.000.000 funtov.

Spodnji dom je predlog sprejel.

VARNOSTNI SVET

Varnostni svet Združenih narodov je opustil nadaljnje obravnavanje britanske pritožbe proti Albaniji in odredil, da predajo to vprašanje mednarodnemu sodišču v Haagu.

Albanska delegacija je tudi zelo napadla Trumanov načrt za pomoč Turčiji in Grčiji in izjavila, da je v nasprotju z listino Združenih narodov in predstavlja vmešavanje v notranje zadeve teh dveh držav.

ZDRUŽENE DRŽAVE

Ameriški senat je odločil, da ameriško pomoč Grčiji in Turčiji pogojno stavijo pod nadzorstvo Združenih narodov.

Tornado, ki je divjal v dolžini 230 kilometrov vzdolž meje med državama Oklahoma in Texas, je zahteval dosedaj 117 smrtnih žrtev, 600 oseb je bilo deloma težko ranjenih in okrog 5000 oseb je brez strehe. Škoda znaša okrog en milijon dolarjev.

Predsednik odbora ameriškega poslanca doma za borbo proti antiameriški dejavnosti, Barnell Thomas, je izjavil, da ministrstvo pravde ne vidi nobene druge možnosti, kakor da nastopijo proti Wallaceju, bivšemu ameriškega trgovskega ministru, ki je držal v Veliki Britaniji različne govore, po zakonu. Demokratični senator Eugen iz Georgije je izjavil, da je Wallace govoril, kakor da bi se nahajal na poti v Moskvo in ne bi imel več namena vrniti se v Ameriko.

Demokratični senator Pepper pa je nasprotno izjavil, da smatra Trumanov načrt za finančno pomoč Grčiji in Turčiji za napačnega, glasoval pa bi za ta načrt, da

Za svoboden potniški promet preko meja

V Ženevi zasedajo strokovnjaki iz tridesetih držav, ki obravnavajo vprašanje potniškega prometa. Med predlogi, katere obravnavajo, je tudi predlog za poenotenje potniških listov in istočasno ukinitve izdajanja potnih dovoljenj ter poenotenja obmejnih pregledov, zdravstvenih izpričeval in carinskih predpisov.

Smatrajo, da Združene države ne bodo glasovale za odpravo potnih dovoljenj, katere so zahtevale med obema vojnama, ker se boje, da bi se s tem končalo nadzorstvo priseljevanja.

Nadaljnja težkoča za poenostavitev potniškega prometa je dejstvo, da vztrajajo južnoameriške države na obveznosti zdravniških izpričeval.

Generalni poročnik Steele vsem jugoslovanskim preveljenim osebam

Kakor poroča ACA z Dunaja, je izdal generalni poročnik Steele, visoki komisar za britansko zasedbeno področje v Avstriji in vrhovni poveljnik britanskih zasedbenih čet v Avstriji, objavo, da prejmejo vse preseljene osebe jugoslovanskega državljanstva, ki so izven ali v taboriščih v britanskem zasedbenem pasu v Avstriji in ki se odločijo za vrnitev v Jugoslavijo, po svojem prihodu v Ljubljano živila za 60 dni. Vsak povratnik prejme torej živila v posebnih zavojih, ki so preračunani za 60 dni. Ta velikopotezna akcija konča 31. avgusta 1947; po tem roku povratnikom ne bodo več izdajali sličnih dodatkov.

prepreči, da Grčija in Turčija ne bi prejeli sploh nobene pomoči. Branil je Wallacea in menil, da se je poslužil le pravice svobode govora. Predsednik Truman dosedaj glede tega še ni podal nobene izjave.

GRCIJA

Odredi redne grške vojske so v trdih bojih odbili več poskusov gverilcev, da se v severni Tesaliji rešijo obkolitve. Obkoljenih je okrog 2.500 gverilcev na prostoru 450 kvadratnih kilometrov.

Ministrski podpredsednik Tsaldaris je objavil, da z gverilci, ki se ne bodo odzvali pozivu za predajo, ne bodo postopali kot z vojnimi ujetniki, marveč jih predali izvanrednim sodiščem, katera jih bodo na licu mesta obsodila.

FRANCIJA

Francoski ministrski svet je objavil, da bodo pričeli 15. maja z vpoklicem 150.000 do 200.000 Francozov za odsluženje vojaškega roka. Sicer niso podali nobenega pojasnila za to namero, pač pa navajajo naraščajoč nemir v francoskih kolonijah. Nadalje so objavili, da bodo odtegnili velik del francoskih zasedbenih čet iz Nemčije in jih poslali v Severno Afriko, da tam nastopijo proti agitatorjem, ki hujskajo prebivalstvo proti Franciji.

Zavezniški svet za Avstrijo

Zavezniški svet za Avstrijo je imel 11. aprila sejo in odobril vse odgovarjajoče ukrepe izvršnega odbora na zadnji seji kakor tudi sklenitev trgovinske pogodbe med Avstrijo in Norveško, o kateri so predhodno razpravljali. Od pristojne britanske strani smo izvedeli sledeče podrobnosti:

USTANOVITEV URADA ZA CIVILNI ZRAČNI PROMET

Zavezniški svet je proučeval predlog britanskega zastopnika, ki predvideva takojšnjo ustanovitev urada za civilni letalski promet v okviru prometnega ministrstva. Cilj tega predloga je bil pooblastiti avstrijsko vlado, da bi čimprej začela z načrtom za civilni letalski promet. Britanski zastopnik je poudaril, da bi taka izvedba bila potrebna, če hoče Avstrija v bližnji bodočnosti imeti gospodarske koristi od domačega in mednarodnega letalskega prometa.

Čeprav sta ameriški in francoski zastopnik ta predlog podprla, ruski zastopnik s predlogom ni soglašal. Končno so sklenili to vprašanje in vprašanje letališč, ki bi jih Avstrija rabila, odstopiti izvršnemu odboru v proučitev in ponovno predložitev Zavezniškemu svetu na eni poznejših sej.

RAZDELITEV DOBRIN

Soglasno je bilo sklenjeno, da naj vsak visoki komisar na svojem področju izda navodila, s katerimi bodo ukinjene od zasedbenih oblasti izdane omejitve, ki se tičejo razdelitve dobrin. Ta navodila ne bodo veljala za razstreliva.

JUGOSLOVANSKA IN BOLGARSKA NOTA

Noti, kateri je sprejel Zavezniški svet od jugoslovanske in bolgarske vlade, ki govorita o bivanju domnevnih vojnih zločincev v Avstriji, je predal političnemu direktoriju v pretres.

Drobne novice

Nadzorstveni svet za Nemčijo je prepoval za Nemčijo prodajo, nakup, zamenjavo ali razstavljanje poštinih znamk, katere so izšle v Nemčiji pod nacistično vladavino. Odredili so uničenje še obstoječih zalog teh znamk.

*

Pripravljalni odbor Združenih narodov za vprašanja dela in trgovine je pričel v Ženevi s svojim drugim zasedanjem. Razen Sovjetske zveze so bile zastopane vse večje države, ki pridejo za svetovno trgovino v poštev. Zasedanje ima dva cilja:

1. Znižanje zaščitnih carin in drugih trgovinskih zaprek.

2. Ustanovitev mednarodne trgovinske organizacije, ki naj izdela skupno sklenjena navodila za pošteno trgovino.

*

Kakor poroča britanski radio, so 16. aprila v Londonu uradno izjavili, da bodo britanske čete umaknili iz Iraka do jeseni tega leta. Letalske skupine pa bodo še nadalje ostale v Iraku. S tem bo predvojno stanje v Iraku zopet vzpostavljeno.

*

Prvič po končani vojni je plul oddelek italijanske vojne mornarice. Poveljnik admiral Franco Maugeri je pred odhodom izjavil, da še obstoja italijanska mornarica, ker mirovna pogodba še ni ratificirana s strani narodne skupščine in da mora ščititi italijanske obale.

Vodjo koncentracijskega taborišča v Auschwitzu, Rudolfa Hössa, so obsodili na smrt in obesili. Ljudsko taborišče v Pragi je obsodilo na smrt bivšega šefa Gestapa v Kladnu Haralda Wiesmanna.

*

Ljudsko sodišče v Bratislavi je obsodilo na smrt na večalih bivšega predsednika slovaške republike dr. Tisa. Ista obsodba je zadela bivšega slovaškega zunanjega ministra Ferdinanda Durčanskega. Bil je obsojen v odsotnosti.

*

Francoske zasedbene čete so imele v Tiroлах vojaške vaje. Pri tej priliki so prvič poskusili z padalci v visokem gorovju. Vaje so se z uspehom končale.

*

Finska vlada je 10. aprila odstopila. Predsednik Finske Paasakivi je dosedanega ministrskega predsednika Pekkalu zaprosil, da ostane do sestave nove vlade na svojem mestu. Kakor uradno poročajo, je nova vlada odstopila na zahtevo članov finske poljedelske stranke v vladi.

*

Otok Helgoland, ki je med vojno služil kot vojaško oporišče, bodo razstrelili. Za to bodo uporabili 6.700 ton razstreliva. Potek razstrelitve bodo oddajali po radiju.

*

V Iranu so v pokrajini Lali odkrili nove petrolejske vrelce, ki so po izjavah informativnega urada anglo-irsanske petrolejske družbe najvažnejši na vzhodu. Izvedenci cenijo petrolejske plasti na približno milijon ton.

*

Svetovna organizacija za svetovno prehrano in poljedelstvo je objavila poročilo o svetovnem položaju prehrane. Poročilo pravi, da se je zaradi hude zime položaj poslabšal v srednji Evropi, v Veliki Britaniji in Aziji.

*

Britanska vlada je pozvala Sovjetsko zvezo, naj da čimprej odgovor na njen predlog, ki ga je stavila pred šestimi tedni, da se morajo kmalu sestati v Londonu in razpravljati o bodočnosti italijanskih kolonij. Združene države in Francija sta že pristali na predlog, dočim Moskva še ni odgovorila.

Novice v enem stavku

Socijalna komisija Gospodarskega sveta Združenih narodov je sprejela načrt, po katerem naj bi delavci vsega sveta podarili zaslužek enega dne v mednarodni fond za pomoč otrokom.

V Londonu se je 14. aprila sestala konferenca za civilno letalstvo, ki je razpravljala o razvoju letalstva v britanskih kolonijah.

Medparlamentarna zveza je na zasedanju v Kairu odobrila sklep, ki zahteva, naj bi uredili begunsko vprašanje na mednarodni podlagi in to potom mednarodne begunske organizacije Združenih narodov I. R. O.

Najmočnejša mladinska organizacija v Nemčiji je katoliška mladinska organizacija, ki šteje 750.000 članov.

Kakor poroča "Reuter", je iz Neaplja odplula na šestmesečno potovanje po vzhodnem Sredozemlju močna ameriška pomorska eskadra, ki bo plula tudi skozi dardanelske vode.

Angleški prekomorski parnik "Queen Elisabeth" ki ima 85.000 ton in je največji na svetu, je blizu пристanišča Southampton v Angliji nasel na plitvino.

Stevilo stavkujočih telefonskih delavcev v Ameriki se je zvišalo na 340.000.

12.000 jugoslovanskih preseljenih oseb, ki so do sedaj živele po britanskih DP taboriščih v Italiji bodo preselili v angleški zasedbeni pas v Nemčiji.

V Angliji so pred kratkim napravili prve poskuse z raketnimi izstrelki, ki jih upravljajo iz daljave.

V Berlin je prispela švedska uradna delegacija, ki bo začela trgovinska pogajanja z anglo-ameriški oblastmi.

Britanski veleposlanik na Norveškem je ob obletnici bitke v Narviku izročil temu mestu kolo krmila oklopne križarke "Warspite".

Argentinski zunanji minister je sporočil, da je Argentina vzpostavila diplomatske odnose z Bolgarijo.

V prihodnjih mesecih bodo postopoma nadomestili v britanski letalski službi v Evropi vsa ameriška letala "Dakota" z angleškimi "Viking".

Britanska vlada je sporočila, da ne more pomagati Jugoslaviji, ker je sama v gospodarskih težavah.

Radijska postaja Združenih narodov je pričela 11. aprila z oddajami na valovni dolžini 1.515 metrov.

Poklic in šola

Že zadnjič smo med prvimi in glavnimi činitelji teoretične ali umske izobrazbe za bodočo poklic omenili šolo.

In smo že zopet pri šoli! Nič ne pomaga. Tako je in tako bo ostalo v bodoče: kdor ima v rokah šole — ne nazadnje tudi šole za poklicno izobrazbo mladine — ta ima tudi ključ do vrat v gospodarsko, kulturno in politično prihodnost ljudske skupnosti, ki se imenuje narod.

Mi imamo vzvišen namen in resno voljo, slovenskemu ljudstvu na Koroškem po najboljših močeh pomagati pri teh vprašanjih. Zato hočemo danes spregovoriti besedo o poklicnem šolstvu. V podrobnosti se seveda ne moremo spuščati. Podčrtati pa želimo predvsem dvojne točki:

a) važnost in pomen šolske izobrazbe za bodočo poklicno udejstvovanje naše mladine,

b) vrste in značaj strokovno-poklicnih šol glede potrebe slovenskega življa na Koroškem.

Stvar, ki jo obravnavamo, je po svoji vsebini in po položaju, v katerem živimo Slovenci v tej deželi, tako pomembna, da se bomo kdaj pozneje še povrnili nanjo in si jo ogledali od vseh strani in tudi v podrobnostih. Za danes se bomo pa omejili le na obe zgoraj postavljeni temeljni vprašanji.

VAŽNOST ŠOLSKE IZOBRAZBE ZA POKLIC

Človeštvo napreduje v onih panogah življenja, kjer gre za pridobivanje snovnih (materialnih) dobrin, z ogromnimi koraki. Pred to neizpodbitno resnico si ne more danes nihče več zakrivati oči. Kdor bi pa hotel posnemati znamenitega ptiča noja, ki vtakne glavo v pesek, kadar mu preti nevarnost, mora računati z istimi posledicami, kakršne doletijo noja: razvoj življenjskega boja za obstanek ga bo strl.

Takšna je stvarnost, ki ji mora naš človek pogumno pogledati v obraz — čeprav bi rajši videl, da bi mu ne bilo treba. A življenje ne vpraša, kaj nam je všeč in ljubo, kaj pa ne. Zagradi človeka in ga potegne s seboj. Če si za boj zadosti dobro pripravljen, boš z večjo roko posegel v življenjski vrtnec, ga po svoje obvladal in postal na ta način gospodar nad svojo usodo — vsaj do tiste mere, ki je dana človeškemu močem. — V nasprotnem primeru se bo pa življenje igralo s teboj po mili volji. Namesto da bi ti oblikoval življenjski način in določil cilje, ter tako hodil po pravi osebnosti in stvariteljski poti, boš postal le predmet in sredstvo za cilje in namene drugih.

Da se kaj takega ne dogodi, je treba dati mlademu človeku na poklicno pot njegovega življenja zadosti trdno umsko podlago. Ne zadostuje samo izvežbana in pridna roka! To je dandanes premalo. Včasih je res bilo nekako dovolj, kakor nam pripovedujejo stari ljudje. Ali od takrat pa do danes so se časi zelo spremenili. In med največje spremembe smemo upravičeno šteti ravno ogromni napredek šolstva vseh vrst. Najbolj je pa v zadnjih desetletjih napredovalo vprav strokovno-poklicno šolstvo. In to na vseh odsekih poklicnega udejstvovanja od preprostih šol za najnavadnejšo ročno obrt (n. pr. pletenje košar iz viter in ličja) do najvišjih tehničnih strok na univerzah (n. pr. uporaba atomskih sil - energije v tehniki).

Človeški um je božanska iskra v človeškem telesu. Kdo bi se čudil, če si človeštvo z vsemi sredstvi prizadeva, kako bi ta iskra čim jasneje svetila v vseh neštetoletnih poteh poklicnega udejstvovanja! Tudi v najpreprostejših! Kajti razum je čudovit instrument, ki s svojim raziskovanjem in sklepanjem odkriva vedno nove načine, s katerimi se delo (umsko in ročno) polajšuje in vendar kljub temu tudi pospešuje in izboljšuje.

Le vzemimo primer za umsko delo! Ste že videli računski stroj v kakšni večji pisarni? Kako gre vse hitro in enostavno! Računi (tudi zapleteni), s katerimi bi si človek belil glavo ure in ure, so rešeni v nekaj minutah. In sicer popolnoma pravilno in zanesljivo. Človek bi se večkrat lahko zmotil — stroj se ne. Kdo bi se take sijajne pridobitve človeškega razuma z vsem veseljem ne posluževal! Rekli bi, da se je skregal s pametjo, če bi ga zametaval in odklanjal.

Še primer za ročno delo. Večinoma še poznamo statve, na katerih so naši stari predniki tkali različno blago (manufakturno). Ali ni šlo vse delo strašansko počasi od rok, čeravno so bili tkalci zelo izurjeni v svojem poslu? Stopite danes v tekstilno tovarno in ogledujte, kakšna čudesa proizvajajo tekstilni stroji in s kako naglico.

Razum — božanska iskra v človeku — je vse te in na tisoče še drugih strojev iznašla in stavila v službo človeškega dela. Pomislite samo še na obilico kmetijskih strojev, ki lajšajo in krajšajo naporno delo človeških rok! Kdo bi vse preštel!

(Nadaljevanje prihodnjic.)

Ustoličenje koroških vojvod

Ponatis iz »Slovenskega naroda«

Gospodstvo polje! Krnski grad! Komu ne zbuja ta dve besedi bridkih, a obenem samozvestnih spominov na najsijajnejšo dobo v zgodovini slovenskega naroda! Na Gospodstvu polju je zibel slovenske državopravne samostojnosti. Tu je nekdanj odločevalo slovensko kmečko plemstvo pravo za vse slovenske pokrajine. Ljudstvo je narekovalo svojemu vladarju slovensko prisego ter ga pred celim svetom prisililo, da je moral očitno priznati, da je narodova volja »suprema lex« (najvišji zakon), a vladarji so le od naroda nastavljeni in pooblašteni izvrševalci narodove volje.

Obred ustoličenja koroških vojvod na Gospodstvu polju je takorekoč brez primere v zgodovini evropskih narodov, a za nas je tem večjega pomena, ker je imel strogo slovenski narodni značaj. Obredi so opisani skoraj v vseh evropskih jezikih, razni pravni zgodovinarji so se bavili s to nenavadno tradicijo. Ne prezirajmo in ne omalovажujmo svojega prava. Iz preteklosti se navdušujemo za življenje in za svojo bodočnost.

NEKOLIKO IZ ZGODOVINE GOROTANSKIH SLOVENCEV

Za prihod Slovencev v takratni Norikum navaajo zgodovinarji leto 595, dasi letnica ni zanesljiva ter je posebno pokoini Davorin Trstenjak dokazoval, da so Slovenci zasedli današnje slovenske pokrajine že mnogo poprej. Zgodovinsko dejstvo je le, da je imel leta 595, in 596, bavarski vojvoda kot vazal Frankov boje s Slovenci. Slovenci so bili zmagovalci ter so vdrli na Tirolsko in Bavarsko. Vendar so Slovenci za dolgo dobo ostali v odvisnosti ne le od Bavarcov, oziroma Frankov, temveč tudi od Avarov, in sicer najprej do leta 623, ko so si izvolili za vojvodo domačega plemiča Sama, ki je po srčnih bojih ustanovil veliko slovensko kraljestvo. Njegova država pa je imela, žal, le kratek obstoj.

Prvotno so živeli Slovenci v zadrugah in županih. Pozneje so se županije združile v nekako državno zvezo, ki ji je načeloval veliki župan, a za časa vojske je imel naslov vojvoda. Kdaj se je to zgodilo, se ne da natanko dognati. Vsekakor pa so se gorotanski Slovenci združili v lastno državno zvezo kmalu po razpadu Samovega kraljestva. Ta država je obsegala ne le skoraj celo sedanjo Koroško, temveč tudi večji del Štajerske (do Ptuj), vzhodno Tirolsko, del Avstrijske in najbrže tudi kos današnje Gorenjske. Sploh je bila Karantanija največji in najvažnejši del slovenske zemlje, tako da sta bili starim zgodovinarjem imeni Slovenec in Karantanec istovetni.

Prvi znani slovenski vojvoda je bil Borut v začetku 8. stoletja. Leta 738. se je Borut prostovoljno podvrnil bavarskemu vojvodu Tasilu, da mu je pomagal odrediti Avarje. Ker pa je bil Tasilo frankovski vazal, so prišli Slovenci neposredno pod frankovsko oblast. Takrat je bilo v Gorotanu še gotovo nad polovico sveta neobdelanega in z gozdovi pokritega. Po frankovskih nazorih je tak svet pripadal kralju, ki

ga je razdelil med svoje zveste služabnike. In od takrat že izvirajo nemške kolonije med Slovenci na Koroškem. V teku let se je nemško koloniziranje ponavljalo, nemške naselbine so rasle, dokler niso Slovence izpodrinile iz cele Gornje in deloma tudi iz Srednje Koroške in Štajerske.

Bavarci so odpeljali Borutovega sina Karata (Gorazda) vnuka Hotimirja (Kajtimara) na Bavarsko za talca. Oba so Bavarci vzgajali v krščanski veri. Po Borutovi smrti (750) je frankovski kralj Pipin na izrecno željo Slovencev posadil na koroški vojvodski prestol Karata, po njegovi smrti pa Hotimirja. Oba sta mu morala prireči zvestobo kot vazala.

Po Hotimirjevi smrti so nastale v deželi velike homatije. Bavarci so se osvobodili Frankov in tako tudi koroški Slovenci niso imeli pravega gospodarja. To priliko je porabil bavarski vojvoda Tasilo, da si je leta 772. popolnoma osvojil Karantanijo ter nastavljal za kneza Vladuha (Valhun, Valdunk). Ta je bil zadnji vladar iz starega koroškega knežjega rodu. Za Vladuhove vlade se je začelo nasilno pokristjanjevanje koroških Slovencev. Razvili so se silni domači boji, ker so Slovenci pod vstvom svojih višjih duhovnikov Droha, Vrela in Drodorja branili vero svojih očetov. Bojem je napravil konec frankovski kralj Karel Veliki, ki si je leta 788. zopet podjarmil Bavarsko, nakar so se podali tudi gorotanski Slovenci pod frankovsko vrhovno oblast.

Karel Veliki je razdelil deželo na grofije in marke pustil Slovincem kneze ter prejšnjo ustavo. Sploh je spoštoval njihov jezik in njihove običaje. Gosposke so morale poslovati le slovensko.

Iz dobe Karla Velikega se v latinskih listinah Koroška prvič imenuje Carantanum. Meje vojvodine so se opetovano spreminjale. V svojem največjem obsegu se je raztezala čez severne meje današnje Furlanije in Kranjske, na zahodu do Pustriške doline v Tirolah, na severu do reke Schwarze na Nižnjem Avstrijskem, na vzhodu pa do Panonije.

Vladarji v Karantaniji so se pogosto menjavali, dokler ni prišla dežela leta 1335. pod Habsburžane. Tudi po svojem združenju z Nemčijo ni bila Karantanija spojena z njo v enotno državo, temveč so slovenske dežele obdržale svoje pravne običaje in celo svojo mero in svoj denar.

Prvotno Slovenci niso spoznali razlike med seboj. Vsi so bili svobodni, vsi so imeli enake pravice. Šele v teku časa vsled stika s tujci so tudi pri Slovencih nastali razni stanovi. Schwabenspiegel piše: »Sie sechen auch enkain adel noch gewalt an wan biderkait und warhait.« Da so imeli poznejše čase tudi Slovenci plemstvo, to dokazujejo razni zgodovinski viri. Delili so se v tri razrede: 1. plemiče (nobiles, primi), 2. svobodne (ingenui) in 3. nesvobodne (servi, mancipia). Tudi sužnje so dobili, kakor drugi narodi, in sicer so si privleli sužnje iz vojn, a svojim sužnjem so določili dobo, ko so lahko postali prosti

ter se vrnili domov. Slovenski plemič je bil Samo, dasi bi radi nekateri zgodovinarji dokazali, da je bil frankovskega rodu. Ta zmotja je nastala, ker se je Samo izuril v trgovstvu v inozemstvu. Megiser ga je imenoval »aus einem gar alten Windischen Geschlecht«. Odposlanec naroda mu je ponudil vojvodstvo »im Namen des gantzen Windischen Adels und gemeinen Manns«. — Nadalje najdemo v zgodovini, da so slovenski plemiči dobili od frankovskih vladarjev posestva po celem Koroškem in celo na Gornjem Avstrijskem. Tako je dobil neki Vitogoj posestvo ob Anizi, Ljubisko na Gorenjem Avstrijskem, Svetopolk ob Krki, Negomir v Švirčah, Tešina blizu Št. Vida. Da je bila v 10. stoletju tudi Gornja Koroška, ako ne slovenska, pa vsaj mešana dežela, dokazujejo lepa slovenska imena v raznih listinah, kjer so bili Slovenci za priče, tako v brižinskih listinah Vladimir, Svetuš; v Gornji Beli Tihomir, Gostibil, Gostiša, Radogost, Kasne, Živina, Ljutica; pri Sv. Andražu v Labudski dolini: Zverko, Črnika, Dragožit, Blagica. V bratovščino v Solnogradu so se v začetku pokristjanjenja vpisali sledeči Slovenci in Slovence iz Gorotana: Vitogoj, Radovin, Kosan, Možic, Dobromisel, Nebomir, Dragovan, Gojmir, Dobrožit, Višemir, Ljubota, Lepa, Tihomira, Pribila, Mirica itd.

KDAJ SE JE ZAČELO USTOLIČENJE KOROŠKIH VOJVOD?

Zgodovinarji, med njimi v prvi vrsti Megiser, navaajo leto 790. za začetek slovenskih obredov pri ustoličenju vojvod. Megiser namreč pripoveduje, da je koroški vojvoda Ingo — des Fränkischen gebüts — priredila leta 790. veliko pojedino ter povabil preproste podložnike (servos) in plemiče (dominantes eorum). Nižje sloje, to je kmete, je posadil pri mizi na prvo mesto, plemiče pa na zadnjem koncu. Kmetje so dobili najboljša jedila na srebrnih krožnikih in najlahtnejša vina v zlatih bokalih, pred plemiči pa je ukazal priti slabe jedi na lesenih krožnikih in vode v lončenih vrčih. Ker so se plemiči vsled tega pritožili, jim je Ingo odgovoril, da so kmetje plemenitejši, ker imajo v sreih plemenito in čisto dušo (kmetje so bili že kristjani, plemiči pa še vedno malikovalci). Valvazor dostavlja k tej pravljici: »Welcher arglistige Fund soviet gewürcket, dass die Edelleut auch sich taufen lassen und zum Christlichen Glauben bekehret haben. Dannenhero Hertzog Ingnon zu ewiger Gedächtniss, weil die Bauernschaft lang vor dem Adel die Abgöttery verlassen und zu Christo bekehret worden, angeordnet, dass künftig die angehenden Landsfürsten durch einen Bauern sollten eingesetzt werden.« In Megiser piše: »Ingo habe die uralte gewonheit mit der investierung eines landsfürsten in dem Fürstentum zu Zollfeld bey unser Frauen in Saal genannt, anfänglich aufgerichtet.«

Megiserjev vir pa nikakor ni zanesljiv, temveč so se skoraj gotovo že domači slovenski knezi nameščali po staroslavni ob-

redih. Germanski vladarji so Slovincem te pravice pustili iz dobro premišljenih političnih nagibov. Urban Jarnik, ki sploh ni veroval v Ingovo pravljico, piše v »Historisches Taschenbuch«: »Der Ursprung dieser sonderbaren huldigung wurzelt im grauen alterthum.«

Dasi nimamo neposrednih zgodovinskih dokazov, vendar je skoraj brezdvomno, da so že prve slovenske kneze za časa bavarske vlade ustoličevali na staroslavni način. Vsekakor so bili že knezi Borut, Karat, Hotimir in Vladuh svobodno izvoljeni in svečano ustoličeni ali v Krnskem gradu ali pa v Blatogradu, ki sta bila takrat glavna utrjena gradova na Gorotanskem. To potrjuje tudi kronist Otokar, ki piše, da so bili ti prvi slovenski knezi ustoličeni »ritus gentis«. Istotako je tudi dr. Levec prepričan, da je bil obred ustoličenja v veljavi že v sredi 8. stoletja — a v tej dobi so tudi vladali imenovani slovenski knezi. Prvi nemški knez, ki se je podvrnil obredu, je bil vojvoda Arnulf (879.), ki je bil rojen v Blatogradu, se nazival karantanskega vojvoda ter se je sploh čutil Gorotanca; svojemu nezakonskemu sinu, ki mu je podelil okrožje Breže, je dal slovensko ime Svetopolk (Zwentiboch). Staro slovensko pravo pa je razvidno tudi iz pisma, ki so ga pisali slovenski veljaki na bavarski dvor ter prosili, naj jim pošljejo domov Hotimirja; da si ga napravijo za kneza. Kakor bomo videli pozneje, so tudi Habsburžani priznavali Koroški slovenski značaj ter so dalje časa tudi spoštovali narodne slovenske običaje pri ustoličenju.

OPIS KNEŽJEGA KAMNA IN VOJVODSKEGA PRESTOLA

Priči nekdanje slovenske slave v Gorotanu sta nam še ohranjeni. Knežji kamen — tudi kmečki prestol imenovan — ki je stal prvotno blizu cerkve sv. Petra pod Krnskimi gradom, je shranjen v dežel-nem muzeju v Celovcu. Kamen ni bil izklesan v ta namen, temveč je le odlomljeni spodnji del rimsko-jonskega stebra, a koroški grb so vsekali vanj šele pozneje. Kamen je nekaj nad pol metra (65 cm) visok ter ima pri temelju premer 87 cm. Kamen je vsekakor iz razvalin nekdanjega rimskega mesta Virunum, ki je bilo v neposredni bližini. Ako pomislimo, da je kamen, ki je iz navadnega apnenca, stal do 70. leta preteklega stoletja vedno na prostem, ni čuda, da je na vseh koncih odkrušen in razpokan ter so ga morali povezati.

Vojvodski prestol je četrte ure pod Gospo Sveto na takozvanem Gospodstvu polju ob glavni cesti Celovec — Št. Vid. Prestol je sestavljen iz več surovo obklesanih apnenec. Na vsaki strani (proti vzhodu in zahodu) je sedež, sredi med obema pa navpična stena za skupno naslanjalo. Na prvi pogled je jasno, da kamni niso bili izklesani za prestol, temveč v ta namen — deloma nesimetrično — sestavili stare kamne, ki so bili brezdvomno tudi ostanke razvalin Virunuma. Na severni strani je vdolben vertikalni napis, ki se čita od zgoraj navzdol: MA SVETI VERI; na zapadni strani pa se bere od spodaj navzgor samo beseda VERI.

(Dalje prihodnjč.)

Iz našega slavlstva

4.

Občutljivejši za lepoto jezika je bil Sebastijan Krelj (1538 — 1567). Rodil se je v Vipavi, študiral pa je v Jeni. Leta 1563 je prišel za pridigarja v Ljubljano. Ker je bil zelo izobražen, je po Trubarjevem izgonu leta 1565 postal vodja slovenske protestantske cerkve. Ker je bolehal za jetiko, je še mlad umrl.

Leta 1566 je izšla njegova »Otročja biblija«, ki je obsegala abecednik, navodila za pošteno krščansko življenje, razločke med protestantsko in katoliško vero ter dve pesmi. Jezikovno in pravopisno je bila knjiga veliko boljša kot Trubarjeve in so jo uporabljali v ljubljanski stanovski šoli. Že naslednje leto je izšla »Postila slovenska«. V tej knjigi je Krelj premišljeno in zavestno izboljšal slovensko pisavo. Njegova prezgodnja smrt je bila kriva, da se lepa slovenščina začasno ni mogla uveljaviti.

Kreljeve jezikovne reforme so se uveljavile v najpomembnejši knjigi slovenskega protestantizma, v Dalmatinovi Bibliji.

*

Jurij Dalmatin (1547—1589) je bil rojen v Krškem. Filozofski in teološki študij je dovršil v Nemčiji, nakar je prišel v Ljubljano za pridigarja (1572). Tu je ostal do svoje smrti.

Že v tujini se je lotil prevajanja sv. pisma. Zložil je tudi nekaj pesmi. Po njegovem prigovarjanju je Janž Mandelc ustanovil v Ljubljani tiskarno, iz katere je izšla leta 1575 prva knjiga — Dalmatinov prevod svetopisemske knjige Jezus Sirah. Leta 1576 je izdal Dalmatin Pasijon, 1578. leta pa je dovršil prevod sv. pisma. (Knjiga je vsled različnih ovir izšla šele 1584. leta v Wittenbergu.) Ta Biblija (tako je imenoval svojo knjigo), je postala temelj slovenske književnosti. Ob preganjanju protestantizma so jo uporabljali tudi katoliški duhovniki in je ostala dve stoletji vodilo slovenskim piscem.

Izredno pomemben protestantski pisec je bil Adam Bohorič (1520 — ?) iz Rajhenburga na Štajerskem. Študiral je v Wittenbergu in je po vrnitvi v domovino ustanovil šolo v Krškem (v to šolo je hodil tudi Dalmatin). 1598. leta je bil izgnan iz svoje domovine; tudi umrl je v tujini.

Kmalu za tem, ko je Bohorič očitno prestopil v protestantizem, je postal ravnatelj stanovske šole v Ljubljani. Verjetno je tudi za to šolo pripravil kratek abecednik in slovarček latinskega, nemškega in slovenskega jezika.

Leta 1584 je izšla njegova slovnica »Zimske urice« (Arcticae horulae). Kot osnovo svojega dela je vzel Bohorič latinščino, zato tudi ni mogel najti posebnosti slovenskega jezika. Veliko vrednosti pa ima uvod v to slovnico, ki ga je napisal Bohorič o slovenskem jeziku in rodu.

Bohorič prvi slovenski slovnica, zato se po njem imenuje tudi črkopis, ki so ga ustvarili naši protestantski pisci »bohoričica«. Ta črkopis je obveljal do Prešernove dobe, ko ga je zamenjala gajica.

*

Iz te dobe slovenskih katoliških knjig ne poznamo. Iz 16. stoletja nam je znana le ena, ki jo omenja Trubar v svojem katekizmu. To je katoliški katekizem, ki ga je prevedel superior cistercijskega samostana v Vetrinju pri Celovcu — Leonhard Pacharnecker. — Knjiga je izšla v Gradcu leta 1574. Iz tega časa je vredno omeniti še nemško-latinsko-slovensko-italijanski slovar, ki ga je sestavil Hieronim Megiser (nemški šolnik, ki se je pri slovenskih protestantih v Tübingenu naučil slovenščine) in je izšel prvič leta 1592 v Gradcu.

III.

KATOLISKA VERSKA OBNOVA (1598 — 1768)

Posledica odločnega nastopa protestantizma je bila notranja verska obnova katolicizma. V tem času so bili ustanovljeni novi cerkveni redovi, ki so k obnovi mnogo pripomogli.

*

Ko je v Avstriji po smrti Nadvojvoda Karla zavladal njegov sin Ferdinand, so nastopili za protestante težki časi (Ferdinand je bil gojenec jezuitov, ki so že leta 1585 ustanovili v Gradcu gimnazijo — eno leto pozneje so jo spremenili v vseučilišče). Leta 1598 je izdal ukaz, po katerem so morali vsi protestantski predikanti in učitelji v treh dneh zapustiti Avstrijo. Leto za tem so pričele po vsej državi delovati rekatolizacijske komisije, ki so sprejemale protestante v katoliško vero. V tem času je protestantsko slovstvo nadomestila katoliška književnost.

Po Pacharneckerjevem katekizmu Slovenci nad 30 let nismo dobili katoliške knjige. Šele 1607. leta je izšla v Vidmu na Primorskem knjiga z naslovom »Vocabolario Italiano e Schiavo«. Ta knjiga je delo italijanskega redovnika Alasia da Sommaripa, ki je kot bogoslovec prišel v Devin in pozneje tudi tam služboval.

Najvažnejša oseba katoliške obnove v Sloveniji je bil ljubljanski škof Tomaž Hren (1560 — 1630), ki je bil po rodu Ljubljčan.

Oče je bil protestant, mati pa vneta katoličanka. Na njeno željo je šel študirat v Gradec in na Dunaj k jezuitom. Postal je duhovnik, leta 1599 pa ljubljanski škof.

V boju zoper protestantizem je bil zelo odločen. Zelo je znal ceniti moč protestantske knjige, zato se je tudi sam odločil za izdajanje slov. knjig. Prvo knjigo je založil leta 1613. Tiskana je bila v Gradcu v 3000 izvodih. Knjigo je priredil po Dalmatinu Višnjjan Janez Čadnik, popravil in dopolnil pa jo je Hren. Naslov knjige je »Evangelia inu Listuvi«. Uporabljali so jo duhovniki, ko so pred pridigami prebirali berilo in evangelijske dotične nedelje.

Čadnik je prevedel tudi mali Kanizijev katekizem, ki je izšel leta 1615 (verjetno tudi prevod vel. Kanizijevga katekizma, ki naj bi bil izšel 1618 leta, pa je ostal v rokopisu.)

Od tega časa dalje Slovenci skoro več ko pol stoletja nismo dobili nobene knjige.

(Dalje prihodnjč.)

Disana poljana

PIRVI DOLENJCI

(Janez Rožencvet)

Umiral je oče, ki je imel tri sine. Na smrtni postelji jim je dejal:

»V življenju si nisem mogel toliko pridobiti, da bi bilo poskrbljeno za vas. Imam pa za deveto goro prijatelja mlinarja, ki mi je bil obljudil, da vas vzame v službo. In če mu boste dobro služili, si pri njem prislужite toliko, da boste lahko živeli. Zato prodajte po moji smrti to beračijo, plačajte za menoj pogreb in mašo, kar pa ostane, si razdelite in pojdite k mlinarju služiti.«

Oče je umrl. Sinovi so ga pokopali, razprodali zapuščino, plačali pogreb in mašo in si razdelili tri tolarje, ki so še ostali.

Najstarejši si je tolar zašil v obleko, da ga ne bi zgubil ali da mu ga ne bi kdo ukradel. Drugi je tolar menjal, zašil polovico v obleko, polovico pa si namenil za popotnjo. Najmlajši si je kupil orglice, ki so veljale skoraj cel tolar. Kar je dobil še drobiža nazaj, je namenil sebi za kruh in beračem za vbogajme.

Potem so se odpravili skupaj na pot za deveto goro.

Prvi dan sta mlajša starejšemu očitala skopost. Starejši jima je odvrnil: »Če bi bil naš oče tako varčeval, bi nam bil kaj več zapustil in se nam ne bi bilo treba potikati po svetu!«

Drugi dan sta starejši in mlajši srednjemu očitala zapravljivost. Srednji je dejal: »Če je naš oče umrl, ker je bil že star, vendar ni treba, da bi jaz še mlad od lakote umrl za njim!«

Tretji dan so bili že trudni in prvi je stopal najmlajši, ki si je gredoč igral na orglice. Starejša dva sta mu očitala brezsrčnost, ker gode, ko so komaj očeta pokopali. Najmlajši se je branil: »Gode, da si preganjam žalost, zakaj hudo mi je, ko se spomnim, koliko hudega in kako malo veselja je užil naš rajni oče na svetu.«

Četrti dan pridejo čez deveto goro, najdejo mlinarja in mu povedo, čigavi sinovi so. Mlinar jim reče: »Dobro, ostanite pri meni tri leta in delajte, kakor bi bili moji sinovi. Potem dobite toliko, da boste lahko živeli.«

Bratje so ostali in delali v mlinu, kakor bi bili mlinarjevi sinovi.

Najstarejši si ni dal nikoli miru. Vsako streseno zrnce je pobral, vsako vrečo iztepel do zadnjega praška, merico pa je jemal zvrhano in dvojno. Srednji je pazil, da so bili kamni zmerom sklepani, da je bilo pri mlinu vse v redu, z delom pa se ni presilil. Bolj je skrbel, da se je zmerom dobro navedel in dobro naspal. Najmlajši je bil iznajdljiv in domisel, za delo pa kakor ga je bila volja. Včasih je opravil za devet ljudi, včasih se je pa vsega otrešel in dejal: »Ne bo se svet podrl, če kaj do jutri počaka!« Ker je lepo na orglice gode, so ljudje radi nosili v mlin in niso godrnjali, če jim je bilo treba čakati.

Minila so tri leta in mlinar je spoznal, da mu je bilo delo treh fantov v veliko korist. Peljal jih je na izbo, jim pokazal tri polne vreče in dejal: »V teh vrečah je pošteno plačilo za vaše delo. Morda se sporazumete, da odnese vsak eno vrečo, kakor so namerjene. Če se ne, pa zmešam vse, kar je v vrečah, skupaj in odmerim vsakemu tretjino. Izbirajte najprej vsak zase po vrsti!«

Najstarejši privzdigne brž vse tri vreče in se lakomno odloči za najtežjo.

Za njim jih je privzdigoval srednji in si mislil: »Slabo je, če ima človek premalo, in slabo je, če ima preveč, ker težko nese.« Zato si je izbral srednjo.

Nazadnje je potežkal vreče najmlajši, ki si je mislil: »Človek živi od dela in delo čaka človeka povsod. Kaj bi se še s prenašanjem mučil, če moram po svetu!« In izbral si je najlažjo.

Bratje so povedali mlinarju, kako so si izvolili. Ker ni bilo treba nič deliti, jim je dejal: »Prav, pa odnesite vsak svojo vrečo. Ali odvežite jih šele, kadar se oženite in ustanovite!«

Mlinar jim je dal še popotnjo in jim povedal, na katero stran naj krenejo, da najdejo dosti prazne zemlje. Bratje so se zahvalili in šli.

Starejši je stokal pod svojo težko vrečo, da je bil komaj še živ. Srednji je svojo nesel oprtiv: zmagoval jo je, ne da bi ga bila pri hoji čez mero utrujala. Vreča najmlajšega je bila pa tako lahka, da je gredoč kar poskakoval z njo in jo je za šalo v zrak lučal in lovil.

Tako so prišli do krčme, kjer je imel krčmar tri hčere. Krčmar jim je dejal: »Postavni fantje ste in zdi se mi, da bi ne bili napačni ženini mojim hčeram. Ostanite osem dni pri meni, da jih spoznate, morda se potem domenimo!«

Bratje so rekli: »Zakaj ne, saj iščemo take prilike, preden se ustanovimo!«

Krčmarjeve hčere so prišle v hišo. Najmlajša je bila vitka in zala, srednja je bila čedna in široka, najstarejša pa suha in križemgleda.

Bratje so jih ogledovali. A preden sta starejša dva kaj zinila, je najmlajši vprašal najzajšo, če kaj rada pleše, ter zagoedel na orglice. Dekle je rekla, da rada pleše, in sta se zavrtela.

Drugi je prišel do besede srednji, ki je vprašal široko, če kaj dobro kuha. Dekle je potrdila in dejala, da se bo kmalu lahko prepričal.

Najstarejšemu je ostala zdaj samo križemgleda in vprašal jo je, koliko ji misli dati oče dote.

In potem je najmlajši držal osem dni z desno orglice k ustom, z levo pa dekleta k sebi ter gode in plesal po hiši. Srednji je sedel za mizo in se gostil s cvrtjem, piščanci in poticami, ki mu jih je dekle nosila na mizo. Najstarejši pa je s križemgledo za pečjo sedel in računal, koliko bosta imela, če se vzameta.

Čez osem dni je rekla plesalka najmlajšemu: »Fant, samo tebe vzamem in nikogar drugega, pa naj bo očetu prav ali ne!« Kuharica je dejala srednjemu: »Možila bi se, če bi bilo očetu prav in če bi vedela, da se mi ne bi potem slabo godilo.« A križemgleda je dejala očetu: »Vaša skrb mora biti, da me ne oddaste beraču, ampak človeku, ki kaj premore!«

Pa so se vse prav domeni in vsak fant je dobil ono krčmarjevo hčer, ki si jo je bil osem dni ogledoval. Po poroki in svatbi so se odpravili bratje s svojimi ženami naurei.

Najmlajšemu je dejala žena: »Čakaj, ti bom jaz nosila vrečo, da boš laže spotoma gode, ko te tako rada poslušam!« In ji je gode, da sta še gredoč plesala in včasih zašla s pota. Potem sta morala čez drn in strn, dokler nista prišla spet na cesto.

Srednjemu je žena zdaj pa zdaj malo ponela vrečo, da se je oddahnil in se do večera ni preveč upehal.

Najstarejšemu pa ni mogla žena nič pomagati, ker si je bila doma toliko ropotije nabrala, da je še sama komaj nosila. In stokala sta vsak pod svojim bremenom.

Tako so prišli trije bratje s svojimi ženami na Dolenjsko, kjer takrat še ni bilo ljudi. Ustanovili so se in si postavili domačije.

Najstarejši je delal z ženo vred noč in dan. Postavila sta si veliko enonadstropno hišo. Srednji se ni presilil in tudi žene ni priganjal. Ker sta pa vendar delala vse delavne dni, sta si postavila prav čedno in prostorno hišo. Najmlajši ni redno delal, ker je vmes preveč gode in sta si z ženo imela toliko dopovedati. Postavila sta si bila samo kajžo in dejala: »Za prvo silo bo že, predaleč naprej pa človek ne sme skrbeti!«

Ko so bili domovi pod streho, so bratje odvezali v mlinu prislужene vreče. Prvi je našel v svoji polovico zlata in polovico gorja, drugi četrtno srebra in tri četrtnine teka in spanca, tretji pa samo pest drobiža, pa polno vrečo pesmi in židane volje.

S tem premoženjem so začeli očetje Dolenjcev gospodariti. Njih otroci, ki so bili prvi rojeni Dolenjci, so potem obljudili vso deželo. Imel jih je pa najmlajši devetero, srednji troje, najstarejši pa samo enega.

Otroci so podedovali to, kar so si bili očetje v mlinu prislужili, in vsak je imel tudi toliko otrok, kolikor jih je imel njegov oče. Zato je bilo že v četrtem rodu na Dolenjskem na tisoče bistrih veseljakov in dobrovoljcev, komaj petdeset stitih zaspencev in le eden, ki je v resnici kaj premogel. Ta je imel pa tudi sam vse gorje.

Tako nekako je še dandanes, čeprav je zdaj Dolenjcev kakor lista in trave in so se rodovi že tako med seboj zmešali, da je skoraj vsa Dolenjska ena sama žlahta. Tudi Dolenjec, ki ima lastnosti vseh treh rodov v sebi, je navadno trikrat bolj lačen kakor lačen in trikrat bolj dobrovoljen kakor sneed. A med dolenjskimi dekleti je dosti dobrih kuharic, še več pa zalih, ki rade plešejo.

Le eno lastnost imajo vsa pravi Dolenjci enako in naj si bodo bližnja ali daljna žlahta. Drug drugemu si radi kaj očitajo in oponašajo, kakor so si njih praočetje, ki so si bili bratje. Vendar kdo va, če ni so ljudje tudi drugod po svetu taki?

O krških čarovnicah

(Fran Milčinski)

V Krškem imajo kroniko in je v kroniki popisano, kako so bili Krčani že njega dni na glasu kot reelni trgovci, da pa so bili jako vneti tudi za sveto vero in da se ni v Krškem početkom osemnajstega stoletja nič manj nego okoli 40 oseb zaradi dokazanega čarodejstva promptno in solidno sežgalo na grmadi.

In je pripomniti, da so bile sežgane čarovnice vseskozi staro in preležano blago in da so bili njih zakonski družiti vrli meščanski možje, ki so vdani v božjo voljo brez ugovora prenašali, da jim je posvetna gosposka jemala in v jarem ognju pražila vajene družice.

Ohranila je kronika imena uglednih meščanov, ki so pokoreč se glasu svoje vesti in v večjo božjo čast celo sami ovajali svoje soproge zaradi zlodejskega čarovanja. Pa so tudi iz okolice, iz bližnje in daljne, dohajali zakonski možje z enakimi bogoljubnimi težnjami in je bilo dokaj promet pred sodnikom in po ščunah in krčmah, pa tudi obilo novih porok se je praznovalo, čim je potekala prizadetim vdovcem doba žalovanja, in so se praznovale poroke po starodavnem običaju ob obilnem jelu in plinu s trobento in basom in so bili Krčani zadovoljni s položajem. In še razodeva kronika, da so bile v onih časih tako meščanske gospe kakor daleč naokoli tudi kmetske žene, kar jih še ni bilo zapadlo grmadi, vobče izredno ljubeznive s svojimi soprog.

Bil je pa v onih in prav leta 1714. za mestnega sodnika v Krškem Matija Juriša in je imel ženo, bila je že v letih in na oči jako pobožna, večji del svojega življenja je preklečala po cerkvah. Le da se Matija Juriša ni dal ugnati varljivemu vdomu njene pobožnosti. Kolikokrat in od katere koli strani si jo je ogledoval, vsakrat je prihajal k istemu zaključku: Nak, nje preljudi Bog ne bo vzel in je ne bo v svoje kraljestvo, ves raj bi mu skazila. In še je ugibal, kako se je moglo zgoditi, da si je on, Matija Juriša, izbral takšno in baš to ženo. Ugibal je in ugibal: peklenške čare so ga ujele v svoje mreže.

Ponašala pa se je imenovana gospa, kakor rečeno, jako pobožno in so jo čislali tudi očetje kapucini, ki jim je hodila izpovedovat svoje, zlasti pa še grehe vseh drugih krških gospa. In so v nedolžnosti svojih src hvaležno sprejemali darove, skrivaj jim jih je pošiljala z mize in iz kuhinje svojega moža.

za neizogibno potrebno, čim bi se zalotili. Regljaje ju je spremljala gospa, a z vihom, solzami in otočnim licem je sledila kuharica.

Častiti očetje kapucini so sedeli skromni in zadovoljni pri obedu, pa jih bližajoči se nenavadni šunder na cesti zvabi k oknu. Videli so čudni sprevid, bili so učeni možje in modri, pa so v trenutku spoznali položaj. Šinil je brat kuhar in izginil z usodnima skledama iz obednice, pa se skoro z njima zopet vrnil, pokriti sta stali na mizi kakor poprej.

Na poti se je bilo sodniku razburjenje malce ohladilo. Ko je zdajci vstopil pred častite očete, se je zavedal dostojanstva posvečenega kraja in dostojanstva svojega lastnega stanu in je pozdravil.

Sodnikove oči so bile že našle na mizi, kar so iskale. »Ni treba, da sem gost ob svojih lastnih skledah!« Z urnim korakom je stopil k mizi in je odkril prvo skledo, odkril je drugo, pa je ostal nem in okamenel. In je pogled v skledo globoko potrl tudi gospoda mestnega svetovaleca Ledla. Ni pa onemela in okamenela gospa sodnica, ali je zato popadel nesrečnik tisti hip krčevit smeh, ki ji je grozotno pačil lice in zvičal telo. Zona je obšla navzoče: namesto rakov so bile v skledi žive žabe, namesto ptičev krastače! To čudežno dejstvo točno in določno beleži kronika.

Mrk in brez besede se je obrnil mestni sodnik in šel. Za petami je sledil verni prijatelj Ledl: obed v izpremenjenih oblikah ga ni več mikal, možak je bil živo užaljen. Kuharica se je trudila okoli gospe, toda krči niso odnehali in ni odnehal grozovit grohot, ki se ji je asipal iz brezobnih ust.

Častiti očetje so poslali za gospodom sodnikom, da je pri njih pozabil gospo. Mesto mestnega sodnika sta prišla mestna dva hlapca z nosilnico, pobasala sta gospo in jo odnesla, pa je nista nesla domov, nego v mestni stolp, kamor so zapirali čarovnice.

Kronika poroča, kako velikansko pozornost je vzbudil dogodek: iz Ljubljane so poslali glasovitega kriminalnega sodnika Božiča pl. Wehnacht in je bila preiskava jako temeljita. Ko se svoje lastne krivde zločinca ni mogla otresti, kajti se je bila preočito zgodila čarodejska izpremenitev ptičev in rakov v krastače in žabe, je po navdahnjenju satanovem skušala vsaj še druge pogubiti. Zlasti je dožila sokrivde častite očete kapucine. Toda so bili člani sodišča moške, izkušeni v čarovniških pravdah. Obsodili so jo in sežgali.

Njen soprog ji je bil še preskrbel lep, stanu primeren sprevid iz ječe do grmade. Spremljal so jo štirje izpovedniki iz Ljubljane, ob vsaki strani eden in eden spred in eden zad, in voz, ki je na njem sedelo vseh pet, je bil okusno ogrnjen s črnim blagom. Rabelj je bil v kolegijalno počaščenje gospoda sodnika oblečen v najlepši svoj kroj, bil je postaven mož in žensko občinstvo se ga ni moglo nagledati. Pa tudi sodnik Juriša je bil deležen obilnih prijaznih pogledov od strani nežnega spola; v dobro so mu štel, da je tako dostojanstveno dal izkazati svoji soprogi zadnjo čast. Soglasna je bila o njem sodba, da bi bil navzlic svojim letom še kos osrečiti žensko srce. Korakal je koj za rabljem in ni ganil očesa od svoje žene, dokler je je bilo kaj videti.

In zraven so neutrudno godli mestni piskači svoje žalostne in spodbudne viže in so godli tako vrlo in krepko, da ni bilo skoro nič čuti zlodejskega grohota, ki je po poročilu stresal čarovnico, ko so jo peljali mimo samostana očetov kapucinov. Bilo je zelo lepo in se je sloves krepotnega mesta krškega sino utrdil in razširil daleč po sosednjih krajih, da ni bilo po krških krčmah več prostora za tuje, ki so vrelj semkaj zaradi svojih žena. In so bili Krčani po pravici ponosni nase, pa je tudi cerkev kremenito njih vernost stavljala za zgled vsemu drugemu svetu.

In da se ne pozabi: V kroniki stoji še nekaj, kar pa nemara ne spada v leposlovje, ampak bolj v pravno vedo. Zakaj so namreč Krčani s tako gorečnostjo pa tudi uspešnostjo započeto preganjanje čarovnic kakor na mah opustili. Kronika piše, da zato, ker so jim pričeli prihajati od višje ljubljanske oblasti računi za pravico; sodnik ni bil zastoj, pisar tudi ne, najbolj drag pa je bil rabelj, pa tudi grmada je stala, v vsako je šlo devet voz drv in deset otepov slame in še to in še to. Skratka, računi so bili za one čase visoki, ti, mesto Krško, pa plačali!

Pa so Krčani dobili te ljubljanske račune v roke in so jih razumeli pa so dejali: »Nak! Reč je lepa in zaslužna, ali je za nas predraga, mi smo trgovci. Naj dedci odslej sami opravijo s svojimi ženščicami, kakor vedo in znajo, mesto jim jih ne bo več sežigalo.«

In so pri tej priči izpustili vse čarovnice in ukinili vse pravde. In so imeli pravi čarovniške pravde bi jih bile pognale v propad.

Penicilin - čudežno zdravilo

Zgodovina odkritja in uporabe novega zdravila, penicilina, je eno najzanimivejših pojavov v vsej zgodovini zdravstva. Še pred tremi leti je bil penicilin samo laboratorijska znamenitost, za katero se je zanimalo samo omejeno število raziskovalcev. Danes pa je penicilin eno izmed najučinkovitejših orožij za boj proti mnogostevilnim boleznim, med njimi gotovim vrtam zastrupljenja krvi, pljučnice, spolnih bolezni in še mnogo drugih.

Zgodba o penicilinu se pričinja že leta 1929. Takrat se je bavil dr. Aleksander Fleming v svojem laboratoriju in londonskem vseučilišču s proučevanjem kulture stafilokokov, ko je nenadoma vzbudilo njegovo pozornost nekaj nenavadnega. Na površju kulture (kultura so umetno gojene bakterije v stekleni cevki) se je naredila komaj vidna senca zelenkaste plesni in v njeni najbližji okolici je bilo opaziti zelo majhen svetel rob. Nekaj neznanega je začelo uničevati bakterije. Čisto navadna glivica je prodrla iz zraka v kulturo, se tam ukoreninila in pričela razkrajati celice. Tako je torej imela zgodovina svoj izvor v posebnem srečnem naključju.

Glivice plesni so pod drobnogledom podobne majhnim rastlinam. Plesen, ki je povzročila razkroj celic, je bila one vrste, ki je znana pod imenom *Penicillium notatum*. V sorodu je z glivico plesni, ki se razvija v rokforškem siru. Ni bilo dvoma, da mora biti ta element, ki je razkrojil mikrobo, posebna snov, katero je izločila plesen. Vendar pa se nadaljnjim preiskavam dr. Fleminga ni posrečilo ugotoviti, katera je ta snov. Skoraj desetletje so ostale preiskave na tej točki.

Kaj je bil vzrok temu dolgemu odmoru? Najbrže nezaupanje in malo zanimanja, ki ga je pokazalo zdravstvo v tem času za kemično terapijo. Mnogo znanstvenikov je že poizkusilo spremeniti kemične reagente v smrtne izstrelke proti klicnim celicam. Zdravilne snovi, ki so jih našli, so bile v praksi za bolnika mnogo bolj nevarne kakor za mikrobo same. V naslednjem času so vzbudile srečno odkritje sulfamidskih preparatov (izdelki iz žveplene spojine) novo zanimanje in novo upanje na področju kemične terapije. Med tem ko so sulfamidiska zdravila pokazala pri različnih boleznih presenetljive uspehe, so pa pri drugih boleznih ostala popolnoma brez učinka.

Tedaj se je spomnil dr. Florey, profesor patologije na univerzi v Oxfordu Flemingovih raziskovanj. Ako so imele te zelene glive plesni lastnosti, uničiti klice na kulturi, ali ne bi bilo mogoče, da bi imele isti uspeh v človeškem telesu? Niti Florey niti njegovi sodelavci niso imeli zato katerikoli podatkov. Vendar pa so se odločili, da bodo to na vsak način zasledovali.

Začeli so najprej s trudopolnim in težavnim gojenjem glivice plesni v posebnih posodah iz žgane gline. Potem, ko so se kulture zadostno razvile, so jih izročili kemiku. Neznani činitelj, ki je imel lastnost, da uničuje bakterije, se je skrival v sestavi glivice. Z dolgotrajnim postopkom analiz in drugih kemičnih postopkov so kemiki izločili vse one snovi, ki niso imele bakterijam sovražnega učinka. In končno se jim je posrečilo izločiti neznamno majhno zrnice rumenkasto rjavega prahu, ki je bilo morda ona snov, ki je uničevala mikrobe.

Pripravljalni poskusi so se vršili v laboratoriju v stekleni cevki. Pri tem so ugotovili, da je bil »rumeni čudež« šel pri razredčenju enega dela v 160 milijonov v stanju, da zavlačuje rast klicnih celic. Bila je to torej snov, ki je bila še sto in tisočkrat bolj aktivna od sulfamidskih preparatov. Vendar pa je bilo treba odkriti pri vsem tem čudežu še dejstvo osnovne važnosti: škodljivost novega sredstva za človeško telo. Zato je bilo treba izčrpnih ponovnih poizkusov.

Florey in njegovi sodelavci so sestavili kulturo onih streptokokov, ki nastopajo pri zastrupitvi ran. Ogromne količine te smrtne tekočine so vcepili petdesetim mišim, ki so jih potem razdelili v dve skupini po petindvajset živali. Prvo skupino so pustili, drugi pa so dali penicilin.

Sedemnajst ur po vceptu so bile vse miši iz prve skupine mrtve. Miši v drugi skupini pa so se naprej živahno gibale v svojih kletkah in ni bilo videti niti znaka o dramatičnem boju, ki se je odigral v njihovih malih telesih. Dnevi in tedni so potekali in je samo ena miš poginila. Možečni rumeni prašek je torej pri svojem prvem udarcu proti smrti žagal v štiriindvajsetih od petindvajsetih slučajev. Na stotine sličnih poskusov je sledilo z istimi dobriimi uspehi. S tem je prišel trenutek, da se preide s preizkusa na živalih k poizkusu na človeku.

Poleti 1941. je izbral dr. Florey nekaj bolnikov, da bi na njih preizkusil novo zdravilo, kateremu so med tem dali ime

»penicilin«. Ti bolniki so večinoma trpeli na neizprosni boleznih, pri katerih je ostalo vsako drugo zdravljenje brez uspeha. Vcepili so jim vodno raztopino »rumenega čudeža« v žilo. Skoraj vsi bolniki danes še živijo.

Penicilin je imel mnogo prednosti: bolniki, ki niso prenesli sulfamidskih preparatov, niso imeli pri zdravljenju s penicilinom nobenih nevarnih težav. Razen tega novo zdravilo ni učinkovalo na tkivo.

Treba pa je bilo še premagati nedostatek, namreč težko in zamatano pridobivanje penicilina. Zelo pogosto se ni posrečilo izločiti iz glivic rumeni prašek, a tudi če se je izločitev posrečila, je bil produkt zelo pičel. Iz dobro uspelih kultur, to je iz enega kubičnega centimetra tekočine iz vsake ilovnate posode, so dobili komaj dve enoti penicilina. Ne smemo pozabiti, da je bilo treba v težkih bolniških primerih dve do tri milijone enot, da so dosegli odločilen uspeh.

Na tej stopnji penicilin ni bil drugega kakor laboratorijska šala. Sicer je imela zdravniška veda končno v rokah najmočnejše orožje, ki so ga kdajkoli našli v boju proti bakterijam, vendar pa je bilo za praktično izkoriščanje potrebno, da se zagotovi stalno pridobivanje na široki podlagi. Anglija je bila tedaj na vseh frontah do zadnjega vezana in manjkalo je potrebnega tehničnega osebja, ki bi ga rabili za tako pridobivanje. Florey se je obrnil na vse ameriške zavode, ki bi ga lahko podpirali. Odgovor je bil takojšnja mobilizacija znanstvenikov.

Pri vsem tem je bilo treba rešiti še eno vprašanje. Penicilin je bil idealno zdravilo proti zastrupljenju bojnih ran. Lahko bi bil rešil življenje težko ranjenim vojakom, kjer nobeno drugo zdravljenje ne bi

več pomagalo, vendar pa je bilo treba šele poučiti vojaške zdravnike, kako naj ravnaajo z novim zdravilom. Zato so morali prikazovati zdravljenje s penicilinom v civilnih bolnišnicah. Zdravniki so si morali pri tem pridobiti izkustev, v katerih primerih je penicilin potreben, kakšna količina je potrebna in kako naj se bolniku da.

Za izdelavo teh pravil so določili 21 bolnišnic in klinične poizkuse so vršili pod vodstvom dr. Keeferja. V toku teh poskusov so zdravili s penicilinom v prvem letu na stotine bolnikov.

Pri zastrupljenju krvi je penicilin od treh bolnikov dvema rešil življenje. Večina bolnikov te skupine, ki bi bili brez penicilina gotovo umrli, so lahko zdravili šele pozneje in večje število med njimi zaradi pomanjkanja zdravila samo z nezadostnimi količinami. Še boljši so bili uspehi pri kostni bolezni. Prej je bilo zdravljenje te strašne bolezni omejeno na kirurga, ki je rano odprl in okuženi del kosti odstranil. Često je moral bolnik ostati v bolnišnici meseca ali celo leta, z žalostno zavestjo, da bo ostal do konca življenja pohabljenec. Poleg tega se je mnogokrat tudi zgodilo, da se je okuženje razširilo in povzročilo skorajšnjo smrt. Primeri, ki so jih zdravili s penicilinom pa so se skoraj vedno uspešno končali z ozdravitvijo. V nekaj dneh je zdravilo, ki so ga vcepili vsake tri ure, uničilo mikrobe, ki so razjedali kost, tako da so bolniki že lahko po nekaj tednih zapustili bolnišnico.

V Minnesoti (Združene države) so najprej uporabili penicilin v treh primerih spolne bolezni in sicer pri kapavici, katere niso mogli ozdraviti s sulfamidi. Komaj sedemnajst ur po zdravljenju zdravniki niso

več našli pod mikroskopom gonokokov, to je bakterij kapavice. Pri zdravljenju s sulfamidmi je bilo samo osemdeset odstotkov bolnikov kapavice ozdravljenih v desetih do štirinajstih dneh; penicilin je s tem pokazal svojo učinkovitost tudi pri ostalih dvajsetih odstotkih.

Čeprav smo si že o mnogem na jasnem, vendar še ne vemo dovolj o procesu delovanja. V stekleni cevki ne uniči penicilin bakterij neposredno, temveč samo zavlačuje njihovo razmnožitev. (Isto se vrši tudi pri sulfamidu.) Ko je razvoj klic zavrt ali pa popolnoma ustavljen, jih ni več težko uničiti.

Popolnoma brezuspešen je penicilin v primerih endocarditisa (vnetje srčnih poklopov), kakor tudi pri jetiki in vnetju členkov. Prav tako ne verujejo, da bi bil penicilin učinkovit proti različnim boleznim virusa, kakor n. pr. otroška paraliza in rumena mrzlca.

Vendar pa je bil penicilin presenetljivo uspešen pri zdravljenju pljučnice, ki jo v gotovih primerih niso mogli ozdraviti s sulfamidmi. Prav tako obeta mnogo uspehov pri meningitisu (vnetje možganske mreže). Izredno uspešno je zdravljenje s penicilinom pri čirih in drugih izpuščajih, pri trdovratnih gnojnih česnih boleznih in pri zdravljenju opeklin. Razen uspešne uporabe penicilina pri tetanusu, davici in porodiški mrzlici upajo, da bo rešil življenje še marsikateremu težko ranjenemu vojaku, za katerega doslej ni bilo rešitve.

Kljub naporom kemikov in tovarnih zdravil je zelo dolgo trajalo predno je proizvodnja penicilina lahko zadovoljila zahteve zaveznških vojsk. Zato so v začetku uporabljali penicilin v zelo omejenih količinah. Danes pridobivajo penicilin že v zadostnih količinah, tako da se lahko ugoditi tudi že civilnim potrebam.

Dr. Alexander Fleming in Dr. Howard Florey sta bila za svoje odkritje odlikovana od ameriškega farmacevtskega društva z njegovo nagrado za leto 1943.

Ženski katicek

Naši zobje

Kako lepo vpliva zobovje na ves organizem, je zdravniška veda dognala šele v zadnjem času. Marsikateri nevedni bolnik se začudi, če mora zaradi kakršnekoli bolezni k zdravniku in mu ta med drugim preišče tudi zobe. Če namreč zdravnik ugotovi kakšno poškodbo na zobovju ali celo čeljustih, zdravi najprej to, ker izvira, kakor rečeno, marsikatera bolezen ravno od bolnega zobovja. Zato je za vsakogar temeljitejšo negovanje zobovja priporočljivo. Posebno danes, ko ni na razpolago ne dobrih zobnih ščetk in ne paste, zanemarija marsikdo nego zob, ali pa jo sploh opusti. Pomanjkanje sredstev ni noben izgovor. Kdor jih nima, naj si po vsaki jedi izplakne usta z mlačno vodo, v katero je kanil nekaj kapljic vodikovega superoksida ali katerega drugega razkuževalnega sredstva. Mlačna voda bo odstranila ostanke jestevin, ki se naberejo med zobmi in potem razkrajanja okužujejo tudi zobe. Najvažnejše je to izpiranje zvečer, ker imajo ostanke jedi preko noči dovolj časa za gnitje, kar zelo kvarno vpliva na zobovje. Da obdržimo zobe snežno bele, lahko enkrat tedensko (ne večkrat) pomočimo ščetko v 3-odstoten vodikov superoksid ter nato naglo in temeljito odrgnemo zobe od vseh strani. Nato izplaknemo usta z mlačno vodo.

Posebno je važno navaditi otroke, da negujejo in predvsem čuvajo svoje zobe. Čeprav morda v šoli potom zdravniške preiskave skrbijo za zdravje zob, je vseeno dolžnost staršev ali vzgojiteljev, da skrbijo za dnevno nego in čuvanje otroškega zobovja.

Otrok si kaj prehitro lahko pokvari zobe s tem, da prešerno tare z zobmi lešnike, orehe in koščice; tudi s prenaglim uživanjem sladolea in drugih mrzlih jedil in pijač, kar velja v ostalem tudi za odrasle. Otroci tudi ne sme gristi trdih bonbonov, čokolade itd. Vse te razvade otrok zelo kvarno vplivajo na zobovje, ker se rani zunanja stena zob — sklenina in s tem je odprta pot gnitju, ki kaj kmalu začne razjedati zobe.

Zobe moramo dati večkrat pregledati, tudi če mislimo, da so popolnoma zdravi. Pri najmanjši razpoki ali votlini kakšnega zoba ga moramo takej popraviti in ne čakati, da nas šele boleč zob k temu prisili. Predvsem tako pri vrtanju ne čutimo bolečin, nas ne stane mnogo časa ter denarja in zob nam ostane ohranjen, ki bi bil drugače izgubljen. Kar pa je najvažnejše, preprečimo na ta način, da bi postal bolan zob leglo škodljivih bacilov.

Katero brhko dekle si ne želi biserno belih zob? Kaj pomaga, če je še tako »zala«, a si skoraj ne upa odpreti ust, da ne bi kdo videl njenih poškodovanih zob. Niti nasmehniti se ne more, ker jo je sram. A lahko jo je tudi sram, kajti večinoma je sama kriva, če njeni zobje niso v redu, ali če mora namesto svojih nositi umetne zobe.

Gniloba zob je poleg vseh zgoraj navedenih vzrokov tudi še posledica nered-

Kvas - kot dodatek hrani

Sveži kvas vsebuje mnogo beljakovin in predvsem vitaminov ter tako tvori važno dopolnilo naše hrane. Tudi močno vpliva na čiščenje krvi, vsled česar je posebno priporočljiv za ljudi, ki trpijo zaradi raznih mozoljev, izpuščajev in drugih kožnih bolezni. Vsled vitaminov pa, ki jih vsebuje, lajša tudi revmatične bolečine.

Iz kvasa lahko napravimo izborno mažo za kruh, ki nam ravno sedaj prav pride, ko je veliko pomanjkanje surovega masla.

Vzemi 2 dkg masti in duši v njej nekaj drobno sesekljane čebule, ali sedaj spomladi drobnjaka. Nato dodaj 10 dkg zdrobljenega kvasa, da se razpusti. Pridaj žlico drobtin in pol skodelice vode, pusti nekoliko pokuhati ter dodaj nazadnje še nekaj soli, kumne ali drugih dišav.

Če napraviš kolač iz kvašenega testa, tedaj porabiš manj masti, jajc in sladkorja, kakor pa če vzameš za to pecilni prašek. Tudi je tak kolač zaradi posebnega okusa, ki ga daje pecivu kvas, zelo okusen.

Kvas uporabljamo v kuhinji na najrazličnejše načine, seveda moramo ravnati z njim modro, ker ima pač močan okus.

Najbolj je poznan pekovski kvas, ki smo ga že omenili pri maži na kruh. Pravtako ga lahko vzamemo za pripravljanje omak, juh in zelenjavnih jedil ter za izboljšanje mesnih omak. Pomaga nam namreč varčevati z mastjo. Mesni omaki dodamo nekoliko kvasa šele, ko smo vzeli pečeno meso na krožnik. Kvas, ki v tem slučaju nadomešča kisló smetano, nekoliko pokuhamo z omako vred. Če rabimo več omake, ji dodamo še nekaj moke. Pa tudi drugim omakam, n. pr. limonovi, vinski itd. lahko dodajamo kvas. Najprej segrejemo mast, ji dodamo nekaj zdrobljenega kvasa in ga nekoliko prepražimo, nato šele dodamo moke in vse skupaj svetlo zarumenimo. Nato pridenemo še druge dodatke, kakršna pač je omaka in gotovo skuhamo. Za približno

tri črti litra omake računamo 2 dkg masti, 3 dkg kvasa in 4 do 5 dkg moke. Če pa isto množino zalijemo z 1 in en črti litra vode, lahko napravimo najrazličnejše juhe, kakor n. pr. karfiolno, juho iz zelene, paradižnikovo, korenčkovo, špinatno, grahovo, zelenjavno itd. Pa tudi zdrobova, krompirjeva, ali juha iz ovsenih kosnic, so mnogo okusnejše, če jih pripravimo na omenjeni način.

Razen svežega pekovskega kvasa izdelujejo tudi posušen kvas, posebno za velike kuhinjske obrate. Tak kvas oddelja po več mesecev svojo gonilno moč in se ga lahko uporablja tudi za peko. Po tem sušenju je tak kvas zelo zgoščen in zato zelo izdaten. Za 1 liter juhe računamo 3 do 12 g posušenega kvasa, kakor močno juho pač radi imamo. Zelenjavi za 4 osebe, kar je približno 1 kg, dodamo 10 do 15 g posušenega kvasa. Važno je pri uporabljanju posušenega kvasa, da ga najprej razpustimo v mlačni vodi in skupno z jedjo kuhamo, tudi če jed zahteva daljši čas kuhanja. Posebno okusna so jedila, če jih zabelimo s prepraženim posušenim kvasom. Bolj pikantna in lažje prebavljiva so. Tudi če nadevamo n. pr. paprike, kumare, zeljnate liste, lahko dodamo nadevu nekoliko prepraženega posušenega kvasa.

Končno prihaja kvas na trg tudi v obliki kosmičev, ki ga, ker je dobro predelan, porablamo za začinbo gotovih zelenjavnih jedil, juh in omak, kakor ga tudi potrosimo namesto sira na razne narastke. Mnogokrat juha nima pravega okusa; žlička kvasnih kosmičev takoj poživí okus. Če kakšnega družinskega člana predolgo ni bilo domov in je njegova prikuha ali omaka že postana, takoj lahko izboljšamo okus, če pridenemo nekaj kvasnih kosmičev. Še celo otrokom jih lahko potresemo na kruh z maslom, kar ni samo okusno, temveč tudi zelo redilno. Tako nam služi kvas kot vsestranski pripomoček pri kuhi.

Za naše gospodarje

Tudi to je nekaj vredno!

V eni prejšnjih števil »Kronike« smo pogledali na čebelarje kot gospodarsko panogo s čisto gospodarskega vidika. Sprevideli smo, kako je čebelarstvo v kmetijstvu važna stvar z ozirom na posredno korist te panoge v ostalih vejah kmetijsko-gospodarske dejavnosti. Jasno je samo po sebi, da je za pametnega kmeta gospodarski pomen prvobitne in bistvene važnosti. Naj bo ta ali ona stroka njegovega kmetovanja še tako lepa in zanimiva — to zanj ni odločilno. In je prav tako! Kmet je realist; če bi ne bil, bi na domačiji ne mogel obstati. Zato je pa pri razmišljanju o katerikoli panogi kmetovanja treba pokazati gospodarsko donosnost. To smo zadnjič tudi mi napravili in s tem zadostili temeljnemu pogoju.

Vendar gospodarska donosnost tudi ni vse! Saj so tudi kmet in njegovi družinski člani ljudje, ki imajo telo in dušo. In če kmečki človek eno delo izvršuje, je pri tem vedno udeleženo telo in duša. Zato je tudi razumljivo, da je marsikomu na kmetih mnogo ljubša kakšna gospodarska panoga, ki je manj donosna: pri nji ima več veselja, ker je pri nji v večji meri udeležena tudi duhovna polovica njegovega bivanja. In to prav gotovo ni in ne more biti brez pomena. Nasprotno! Po naukih dušeslovne znanosti je naravnost koristno in potrebno, da se neprijetno in odvratno delo kolikor le mogoče dosledno izmenjuje s takimi opravki, ki delovnemu človeku nudijo nekaj razvedrila, oddiha, duševne utehe in celo veselja.

K sreči je delo na kmetiji tako raznoliko, da že sama ta sprememba daje človeku nekaj razvedrila in oddiha. Vendar so nekatere gospodarske stroke — posebno v gotovih letnih časih in pri gotovih opravkih — prav posebno primerne za to, da človeka duševno dvigajo, navdušujejo in s tem zmanjšujejo njegovo težo vsakdanjega dela. Med take štejemo v vinogradnih krajih gotova dela v vinogradu. Na splošno je znano, da bi n. pr. dolenski kmet kar ne mogel živeti pri svojih razmeroma težkih gospodarskih razmerah, če bi ne mogel od časa do časa v zidanico in če bi se vse leto že s svojo družino vred iz vsega srca ne veselil in pripravljal na — trgatve! Ko zapoje:

Že čriček prepeva
ne more več spat,
v trgatve vleva
spet pojdemo brat...

Takšni smo pač ljudje, kaj hočete! Tudi nekatere druge panoge v gospodarstvu imajo nekaj lepih doživetij, zlasti za mladino. Prav posebno mesto pa zavzema v tem oziru čebelarstvo. In o tem bi danes rad zapisal nekaj stavkov.

Že čebela sama in njeno čudovito življenje v družini je od nekdanj vleklo nase človeka. Malokateri tako majhni živalci je posvetil toliko proučevanja in zanimanja.

Je zares nekaj posebnega to njeno življenje! Čim bolj se človek vanj pogloblja, več lepega, spodbudnega, zanimivega in in celo podučnega najde. Zato boste pa težko našli čebelarja, ki je bil kdaj resničen čebelar, pa bi to popolnoma opustil. Nasprotnih primerov je pa nešteto: gospodar na stara leta izpreže iz vseh drugih panog, a težko se dogodi, da bi zapustil svoje čebelice. Če zaradi opešnosti ne more opravljati del pri njih, pa s čedro v ustih presedi ure in dneve in tedne in mesece pri ulnjaku in se veseli rajanja drobnih živalic.

Odkod to?

Čebelarstvo je panoga, ki med kmetijskimi strokami nudi največ duševne hrane in s tem največ notranjega zadovoljstva in resničnega veselja. Zakaj, je prav zares težko točno povedati. Saj opravki sami na sebi niso tako prijetni, ker ima živalica hudo orožje. In vendar to ni nobena ovira za resničnega čebelarja. In tak lahko prav kmalu postane! Samo vzemi ob nekaj preprostih panjih čebel čebelarstvo knjigo v roke, pa jo prebiraj. Od strani do strani se ti bo stopnjevalo zanimanje; višek bo pa doseglo, kadar boš tiste zanimivosti (in teh je cela dolga vrsta!) v resnici sam odkrival pri posameznih družinah. Že matično najti v gneči čebel je zmeraj vesel dogodek. In ogledovati čudoviti ustroj družine, zalege, shrambe medu — vse je tako lepo in zanimivo!

Pa kadar se družina pripravlja na rojenje! In ko roj zleti in raja okrog dreves,

ti pa ga ogleduješ in ugiblješ, kam se bo usedel — komu bi bil voljan odstopiti to doživetje?

Ko si od drugega dela utrujen in zgaran ali pa si nejevoljen, se napotiš k čebelnjaku, tam sedeš na klopec in poslušáš čudovito pesem. Šumenje čebelic v čebelnjaku ima vedno tako lepo melodijo, da bi človek vse druge dal zanj.

O, ko bi naši očetje in matere vedeli, koliko so vredne pri hiši čebele za mlade fante, ki morajo nekaj imeti, da se zamotijo. Kako jih vleče slaba družina, gostilna in plesišče! Komaj bi bilo najti boljše zdravilo kot nekaj panjev čebel, ki so njegova last. In navajati je treba mladega človeka, da se z zanimanjem in strokovnim znanjem oprime čebelarje. Potem je čebelnjak prav gotovo med najboljšimi zavetniki dobrega očeta in skrbne matere!

In mlada žena, ki se boji za gospodarjamo, da bi se ne vdal gostilni in pijači: čebelica je njena sijajna zaveznica v boju zoper gostilno. Mož, ki ljubi svoje čebele in se zanje zanima, bo dostikrat rajši presedel cele ure pri njih, namesto v gostilni. Pri čebelah namreč človeku nikoli ni dolgčas. To je nekaj čudnega. Kar vprašajte ljudi, ki imajo v tem izkušnje, pa vam bodo povedali, da je res tako.

Kaj naj bi bil končni smisel teh vrstic? Čebele k hiši, ljudje božji, kjer jih še nimate! Kjer pa so že, skrbite, da ne propadejo. Blagoslov božji so za celo domačijo, pa čeprav bi od njih ne bilo nobene gospodarske koristi. (Pa je tudi, kakor smo zadnjič brali!)

Prav res ni vse samo gmotni dobiček. Ta že mora biti in sicer v prvi vrsti. Toda tudi drugo je veliko vredno. Čeprav se ne more preračunati v denarjih: to sta srčna dobrotla in plemenitost, ki ju ne morete kupiti niti z zlatom in dragimi kamni ne!

Narava nas uči

I.

Mrzla zima je morala kljub trdovratni upornosti končno vendarle popustiti. Vzela je slovo, ki smo ga bili pač vsi veseli, in se umaknila topli vigradi. In sedaj bomo s posebno toplino v srcu opazovali čudovito snovanje: še pred nekaj tedni v ledeno skorjo ovite veje in vejice so hipoma pokazale mlado brstje in doslej speče sile se iz zemlje prelivajo v nabrekli popje. Skoraj se bo razklenilo in sv. Jurij bo odšel dol in breg v zeleno obleko.

Pomlad ima zares čudno moč! Prav kakor poje naša narodna:

Vigred se povrne
vse se oživi...

Vse se oživi! Pred našimi očmi se odigravajo stvari, ki se zdijo človeku na prvi mah kakor čudež. A veda o naravi in njenih zakonih in pojavih nas pouči, da je ves na videz zagonetni postopek povsem redno snovanje naravnih sil. Samo poznati je treba to prečudno snovanje. V njem je cela vrsta dragocenih nauk za človeka, ki se ukvarja z naravnimi silami, torej zlasti za kmečkega gospodarja. Ko bi snovanje narave kmeta kaj naučilo, bi v mar-

sikaterem gospodarskem pogledu bolje shajal.

Prav bi bilo, če bi vzkliknili: »Pojdimo v šolo matere narave, da se od nje kaj koristnega naučimo!«

POUKA SMO POTREBNI

Pa še kako potrebni! — Oni dan sem hodil po naših kmečkih vaseh. Marsikaj me je med potjo zanimalo. Divil sem se lepotam koroške zemlje, ko je zvečer sonce za slovo poljubljalo snežne vrhove gora in jih je mrak polagoma ovijal z vijoličasto tenčico; občudoval sem vasi, ki imajo tod okoli vse čisto slovenski značaj in sem si mislil: Kaj bi hodili brskati po starih zapiskih, katerega nemškega grofa ali škofa fevdalna last je nekoč bila ta zemlja! Te vasi pogledajte. Ljudje božji, pa boste takoj videli, čigava last je ta zemlja od pamtiveka! Tistega je, ki jo je s svojimi žulji tisoč in več let obdeloval in ki je zidal te vasi in te cerkve! Slovenskega kmeta last je.

Pa me je še tudi nekaj drugega zanimalo. In to bi na tukajšnjem mestu rad posebej poudaril. Zanimali so me naši sadov-

njaki. Zakaj ravno sadovnjaki, bi res težko povedal. Zdi se mi, da zato, ker sem videl nekaj sadjarskih grehov, ki smo o njih že stokrat pisali in ravno tolikokrat brali, pa jih še vedno delamo tako kot včasih.

Ali naj jih naštejemo? Preden to storim, moram še povedati, da spadajo med poglavitne grehe. So pa ti-le: 1. pregosta saditev sadnega drevja, 2. prepičlo redčenje in snaženje krone, 3. nepravilno gnojenje. Ne rečem, da sem vse povedal, ali glavni grehi so ti.

Premišljal sem, kako bi kmečkim ljudem čisto nazorno, oprijemljivo dokazal nepravilnost vsaj teh treh napak. Takrat mi nič pametnega ni prišlo na misel.

Danes sem pa gledal brsteče popje, ki se bo vsled notranjih sil zemlje in rastline skoraj razklenilo, pa mi je nekaj zaklicalo: »V šolo matere narave jih popelji, te nepopoljšljive ljudi! Če ljudem ne verjamejo, bodo verjeli vsaj naravi. Pouka so pa potrebni kot vsakdanjega kruha.«

Rečeno, storjeno! Vsedel sem se in začel tole pisati. Danes najbrž ne bom prišel do konca, bom pa še prihodnjič nadaljeval.

DELAVNICA ZA ŽIVILA

Vsaka rastlina je delavnica, v kateri se prireajo hranilne snovi za njeno lastno življenje. Kako se taka živila izdelujejo in kaj je za izdelovanje nujno potrebno, si oglejmo! Nemara bomo potem lahko našli razloge, zakaj so zgoraj naštetih trije najglavni sadjarski grehi za uspeh v sadjereji tako pogubonosni. Ker gre za sadjarstvo, vzemimo za naše razmotrivanje sadno drevo, čeprav velja isto v glavnem za vsako rastlino.

Drevo sestavljajo trije deli: korenine, deblu in veje, ki sestavljajo krošnjo ali krono.

Korenine delimo v več vrst, ali to za nas sedaj ni važno. Potrebno je pa vedeti, da debele korenine v bližini debla in še precej daleč stran ne opravljajo glavne naloge, namreč one ne vpijajo iz zemlje v vodi raztopljenih surovih sestavin za prehrano drevesa. To delo izvršujejo koreninska vlakenca, ki se nahajajo kot drobne nitke na koncu korenin. Vse, tudi najdebelejše korenine se razraščajo v vedno tanjše, dokler ne preidejo končno v koreninska vlakenca. Vlakenca s svojimi laski šele vsrkavajo iz zemlje vodo, v kateri so raztopljene hranilne snovi, in jo oddajajo po stranskih in glavnih koreninah skozi vrat v deblu.

Ne morem sicer trditi, da bi tu in tam nekaj koreninskih vlakenec ne zrastle tudi iz glavnih, debelih korenin, ali to je malenkost. Ogromna večina vlakenec je na zadnjih izrastkih korenin. Tam se torej dogaja za rast in razvoj drevesa eno najpoglavnejših opravil: srkanje hranilnih snovi v surovem stanju (torej anorganskem stanju) iz zemlje.

Kaj sledi iz tega za sadjarja? Nauk, da naj bodo hranilne snovi nakopičene tam, kjer so vlakenca. To vsi vemo, kako korenine v zemlji rastejo: od debla se razprostrirajo na vse strani, ne preveč globoko v zemlji. Kje so torej vlakenca? Ali v bližini debla? Nikakor, marveč od debla daleč v stran in sicer redoma tako daleč, kakor (Nadaljevanje na 7. strani.)

Sin metveza

NOVELA Spisal K. MAUSER

12.

»Toda doma je le doma«, jo preskuša Matevž.
»Vem, toda sedaj bo pekel.«
»Hm«, ne ve Kodranov, če bi prišel s pravo besedo na dan. Če bo kaj narobe, bo on kriv.
»Eno pot vidim. Morda bi se obnesla. Toda samo povem jo. Svetujem ne.«
»Kakšno, Matevž?«
Minca samo čaka na besede.
»Naš Vorenc išče deklo. Toda v Zvirčah je pristujeno.«

Minca je koj v smehu. Potlej s strahom vpraša:
»Če me bo hotel?«
»To meni prepusti. Kdaj misliš iti?«
»V soboto kanijo iti delati pisma. V petek ponoči bi morala zginiti. Če ti ne bo nerodno?«
»Meni ne. Samo pošteno premisli, da ti ne bo žal. Jaz bom z bratom govoril koj jutri.«

Minca je na skrivaj pripravila obleko in rute, vzela Jernejeva pisma in vse, kar je mislila, da ji bo prav prišlo. Čevlje je vzela trojne. Da ne bo v tiski, če bo katere treba dati v popravilo. Ključ je pustila v skrinji. Prav nazadnje se je spomnila še na lectovo srce od žeganja. Poiskala ga je na dnu skrinje in ga previdno dela v pleteno košaro prav na vrh. Več nima nobena dekla. Z nožjo, ko so bili vsi v hiši, je zašela košaro v šupo. Tako, glavno je pri kraju. Materi bo Kodranov že povedal, kam je šla, da ne bodo v skrbeh. Potlej se bo pa tako koj zvedelo.

Legla je zgodaj, tako, da je Bregar prišel za njo na vrata povedat:

»Zjutraj gremo delat pisma. Da boš imela pamet.«
»Že prav.«

Več ni mogla reči. Ji je bilo vendarle hudo, da gre tako od doma.

Ob dveh je potrkal Matevž na okno. Tako na rahlo, da je samo Minca čula. Koj se je opravila, se prekrizala, še enkrat pogledala, če ni kaj pozabila, ugasnila luč in odšla v vežo.

Matevž jo je čakal pred šupo. Minca je skopala košaro izpod mahu.

»To bom jaz nesel«, jo je vzel Kodranov. Greva čez polje, ker skozi vas je nevarno. Lahko naju kdo zapazi, če bi slučajno stopil na prag.«

Šele v gmajni si je upala Minca prav zadihati. Kodranov jih je napletal, da se mu je morala smejati.
»Fronca bi rad videl, Fronca. Akramihel, to vem, da se mu sanja, kako se pelje s teboj na koleslju.«

Prav na tla je moral postaviti košaro, tako se je smejal. Minci je žalost kar prešla.

»Nič ne bodi cmerava, pa drži se. Bregar se bo vdal, boš videla. Ne bo pustil, da boš za deklo. Bregarjeva, pa dekla. Naka.«

Kar brž je minila pot. Pri zvirškem znamenju, kjer straši, je bilo Minco skoraj groza. Sama bi ne upala mimo. Še tako se je trikrat prekrizala in še je gledala nazaj, če ne gre za njima črn pes, ki mu gori iz gobca.

Pri Rebrovčevih, kamor se je bil priženil najstarejši Matevžev brat Vorenc, so jima koj odprli, kakor brž je Matevž potrkal. Gospodinja je bila še mlada, močno prijazna. Koj jima je segla v roko.

»Da sta le srečno prišla, hvala Bogu.«
Vorenc je z živimi očmi meril Minco.

»Ti ne bo nič dolgčas?«
»Ne bo. In če mi bo, ne bom nikomur nič povedala.«
Vsi so se smejali.

Potlej je Rebrovčevka prinesla čaja s slivovko, pa hleb kruha.

»Jejta, da se pogrejeta. Ponoči je mrzlo.«
Minci je bilo pri priči vseč, posebej še, ko je videla, da so tudi otroci pri hiši.

Beseda je dala besedo, dokler se ni Matevž vzdignil. Do jutra moram priti domov.«

Minca mu je prva segla v roko.

»Materi povej, kje sem in še to jim naroči, da sem rekla, da Fronca nikoli. Raje sem do smrti dekla.«

»Vse bom naredil, da bo prav. Ti se pa dobro imej. Od Jerneja bom že prinesel, kadar bo. Brez skrbi.«

Minca je ostala sama. Rebrovčevka ji je koj pokazala sobo v podstrešju. Prijazna sobica. Lep razgled na gore in polje.

Minca precej izprazni košaro. Jernejeva pisma dene v omaro na polico. Tu jih ne bo treba skrivati. Lahko jih bo brez skrbi brala, kadar se ji bo dalo. Lectovo srce obesi na zid. Da ga bo imela vsak dan pred očmi.

Ko si je dobro uredila, je bila ura pet. Odšla je doli, da odide mlest.

»Tako pridni pa pri nas tudi nismo«, se zdi dobro gospodinji.

»Ko sem že tako čudno prišla«, je nerodno Minci. Potlej vzame golido in gre z gospodinjo v hlev.

»Tale je čada, potlej čika, poleg nje stoji bohinja in zadnja je dimka. Nobena ni preveč sitna.«

Minca je koj pristavila stolček. Kakor da je doma, se ji je zdela. Ko je prišel še hlapec, sta si bila precej v pomenku. Gospodinja je odšla v kuhinjo.

»Tu ti ne bo slabo. Dela je dosti, toda gospodar je dober. Pošteno delo, pošteno jelo. Tudi gospodinji vsa čast.«

Kar lepo in po domače sta se menila. Ko je sedla k zajtrku, je skoraj pozabila, da so doma zdaj že vsi zbegani. Njej je bilo dobro.

V nedeljo se je opravila za cerkev. Akramiš, so zijali kovorski fantje! Takega dekleta pa ni pod njihovim zvonom. Ko je odhajala po maši iz cerkve, so se vsi postavili v red in si jo ogledali od nog do glave. Ne, tale cvet ni zrasel v kovorski puščobi.

Pri Bregarjevih je bil strašen preplah tisto jutro. Bregarica je jokala, Bregar bentil, da se je vse kresalo.

»Če ni šla v vodo, reva«, se je bala Bregarica najhujšega.

»V vodo«, je zarezal Bregar. »Če je šla, nič škode. Da mi nakrene tako sramoto, presneta frklja. Kaj si bo žalchar mislil?«

Izpod domače lipe

Ljudsko gibanje v pliberški okolici

Pliberška dekanija je ena izmed manjših na Koroškem, pa za Slovence najpomembnejša, ker je tukaj jedro slovenske Koroške. Pokrajina nima preveč stika z nemškimi sosedi. Od Celovca je tako oddaljena, da se njegov vpliv skoraj ne pozna. Mesto Pliberk pa je tudi tako neznan, da na okolico ne vpliva.

Najprej pogledajmo, koliko otrok se je rodilo in koliko ljudi je pomrlo? Vzamemo leta, v katerih se je največ otrok rodilo. Vse druge številke so nižje.

V letu	rojstev	%	pogrebov
1929	220	29	147
1932	204	26	160
1941	201	26,5	107
1945	140	18	106
1946	208	26,9	100

Iz številke je razvidno, kar je v zgodovini znano, da narava po časih pogubnih vojsk sama poskrbi za večje število rojstev. Iz smrtnih slučajev se vidi, da ljudje dalje živijo kakor v starih časih, ker je za bolnike in stare ljudi z zdravljenjem v bolnicah boljše preskrbljeno. V dobi 1930 — 1946 se je rodilo 3083 otrok. Umrlo je 2038 ljudi. Prirastlo je 1045 ljudi in sicer 65 ljudi na leto. Od doma je odšlo 957 ljudi.

Nravnost se ocenjuje po številu nezakonjskih otrok:

Bilo jih je:	
leta 1930	20%
leta 1940	27%
leta 1946	45%

Število leta 1946 je izredno visoka.

V svojem vzornih župnijah je bilo nezakonjskih otrok:

Leta	Šmihel	Suha
1943	15%	25%
1944	25%	27%
1945	35%	23%
1946	54%	60%

O razlogih propadanja ni treba govoriti, vsak ve, kako je prišlo. Prisiljeno nemško dušno pastirstvo ni moglo zadržati zla. Iz primera v Šmihelu vidimo, da je treba mladini vzeti krščanski nauk v materinem jeziku, pa bomo v nekaj letih padli pod nravnstveno raven slabših nemških pokrajin.

Število zakonov se je močno spreminjalo. Od leta 1940. do 1946. jih je bilo: 1940 33, 1941 32, 1942 48, 1943 28, 1944 33, 1945 28, 1946 72 zakonov. Ko se je vojna končala, je stopilo veliko mladih ljudi pred oltar.

Značilni za hitlerjevo dobo so civilni zakoni, ki se začnejo leta 1938. Bilo jih je: 1938 2, 1939 7, 1940 8, 1941 7, 1942 5, 1943 6, 1944 4, 1945 2 civilna zakona.

Le tu pa tam se še kdo najde, ki bi rad pokazal, da hitlerija še ni pokopana.

Od vere jih je odpadlo v letih 1938 do 1942 93 odraslih in 14 otrok, v letih 1945 in 1946 se jih je pa vrnilo že 30.

SEKIRA

V Zgornji Sekiri so na velikonočni ponedeljek ponoči tatovi obiskali posestnika Goričnik Filipa p. d. Kuščerja. Ukradli so mu iz hleva prašiča in vso perutnino. Že na Veliki petek so ljudje ponoči zapazili, da se nekdo plazi okoli hiše, pa so ga preganili. Tokrat se je pa tatovom posrečilo. Pred mesecem že so tatovi tukaj zaklali Predolčniku težko svinjo in jo odnesli.

SUHA

Predzadnje nedeljo v preteklem mesecu smo imeli na Suhi dopoldne predavanje Kmečke zveze. Predavanje o sadjarstvu je bilo zanimivo, še bolj pa je bilo zanimivo, kar je bilo po predavanju. Že med predavanjem so nekateri prenapeteži začeli izzivati in zmerjati ljudi brez povoda s komunisti. Orožniki, ki so bili na licu mesta in delali red ter krotili prevračo kri, so vzeli

v varstvo predsednika Korena, ki pa jih je od razgrajčev kljub temu nekaj dobil. Druga skupina orožnikov je vzela v varstvo predavatelja Zechnerja in Kumra ter ju spremljala nekaj časa, dokler se nista počutila varna in se za spremstvo zahvalila. Kumer se je odpeljal naprej s kolesom, Zechner pa je šel peš. Ko je bil kak kilometer za vasjo, je prihitela za njim skupina 6 do 7 razgrajčev in ga začela zmerjati ter mu groziti. Obljubiti je moral, da ne bo prišel več predavat na Suho, kar je prav rad storil, ker mu ni bilo do tega, da bi še kdaj prišel med take ljudi, med katerimi ni varen osebne svobode. Popoldne je bilo isto predavanje v Žvabeku in razgrajči iz Potoč in Suhe so obljubili, da bodo prišli, pa jih ni bilo. Pač pa so domači poskušali nekaj izzivati, pa se ljudje niso dali. Ljudi je na predavanje prišlo malo, ker so se pač bali, da bo prišlo do izgrede. Tako je neki kmet iz Podloge šel nazaj domov, ko je zagledal orožnike. — Te vrste nismo zapisali zato, da bi izživali in ustvarjali nerazpoloženje ali sovražstvo proti komu, ampak zato, da bi povedali, kako je bilo. Vsak, ki je bil zraven pa ve, da je bilo tako in tudi ve, zakaj in kdo.

Odprodajanje cerkvenih zemljišč

Daljš časa se že govori in piše o neki zemljiški reformi, preureditvi zemljiške lastnine. Pred kratkim je bilo objavljeno, da je nekaj večjih samostanov blizu Dunaja pripravljenih dati za 10.000 naseljenecv toliko zemlje, da bi prišlo na vsakega približno 600 kvadratnih metrov. To zadoštuje, da si vsak postavi hišico z vrtom. Ljudje bodo samostanom za to ponudbo gotovo hvaležni. O tej stvari je pisal tudi nemški cerkveni list »Kirchenzeitung«. List za ta članek ni bil pooblaščen in je s tem pisanjem med ljudmi, tudi med Slovenci povzročil razburjenje. Članek pravi: »V številnih občinah so mali kmetje in kajzarji, ki morejo gospodariti le, če od samostanov in Cerkev dobijo polja v najem. Ti bodo mogli dobiti ta zemljišča v last. Tako si bo na tisoče družin s pomočjo Cerkev zagotovilo družabni in gospodarski obstoj.«

Zaradi tega članka obsipajo ljudje z dopisi škofa, škofijsko pisarno in župnike. Ljudje pišejo, da bi radi dobili nekaj zemljišča.

To pisanje ljudi nima smisla. Cerkvenih zemljišč se ne more deliti kakor hlebec kruha. Kjer ima Cerkev kaj zemljišča, kakor na primer v Velikovecu, ga oskrbuje župnik skupno z župnijskim svetom. V preteklih letih je bilo odprodanega že tu in tam nekaj cerkvenega sveta in bo še in sicer tam, kjer to svetuje in priporoča župni urad. Naloga župnika in župnijskega cerkvenega sveta je, varovati cerkveno premoženje.

Do zemljišča je prišla Cerkev tako, da ga ji je pred stoletji kdo daroval za vzdrževanje cerkvenih zgradb, za kritje stroškov službe božje, za vzdrževanje župnišča in duhovnikov. Cesar Jožef II. je vzel samostanom premoženje in država se je obvezala, da bo sama skrbela za duhov-

ščino in cerkve. Država je res plačevala duhovščino, za cerkvene zgradbe in za vzdrževanje župnišč pa je skrbela župnijska konkurenca, to se pravi: kjer je bilo treba popravljati, je komisija preračunala stroške, država jih je odobrila in ljudje so morali plačati.

Hitler je duhovnikom plače ustavil, vzel matrike — cerkvene knjige, kamor se zapisujejo porodi, pogrebi, poroke in drugo.

Včasih so imele cerkve za izredne potrebe denar na strani, kot so ga imele občine, požarne brambe in druge ustanove. Te prihranke je prva svetovna vojna požrla. Za duhovnike in cerkvene potrebe se nabirajo darovi za cerkev, s katerimi razpolaga škofijski finančni urad. Ta urad plačuje najprej duhovščino, v kolikor ta ne živi od lastnih dohodkov, kakor na primer stolni kapitelj ali škof sam.

Škofijski finančni urad je v začetku lahko shajal, sedaj pa je postal pasiven in se morajo dohodki zviševati, kar za ljudstvo nikakor ni prijetno. Če imajo nekatere cerkve še kaj zemlje, ali se jim more svetovati, naj jo v teh časih brez potrebe odprodajajo, ko zemljiške lasti nihče neče dati iz rok? Ali ne bi ljudje čez leta Cerkev očitali, da je lastnino zapravila?

Cerkev že leta sem dovoljuje, da se malim ljudem, ki potrebujejo zemljo, odstopi, kar je nujno potrebno. Žal so v današnjih dneh denarne razmere nejasne. Zato Cerkev daje sedaj zemljo samo v najem in se obveže, da se kupna pogodba naredi potem, ko bo vrednost denarja ustaljena. Potem bo zemljišče cenjeno, plačano in prepisano. Kar tako na splošno Cerkev svojih zemljišč torej ne more prodajati. Kdor zemljo nujno potrebuje, naj si jo poišče, potem pa stopi v stik z domačim župnikom in župnijskim cerkvenim svetom. Če pride kdo, ki bi rad samo zavaroval svoj denar,

ta zemljišča ne bo dobil. Če hoče posestnik večje kmetije svoje posestvo zaokrožiti, tudi ne bo dobil. Če bodo prosili kmečki sinovi, domača podjetja, ki rabijo prostor, ti pa bodo lahko dobili. Nobena naših cerkva nima preveč zemlje. Hitlerjanci so lahko kupovali: Ustanovili so nemško družbo D. A. G. (Nemška akcijska družba), kateri je nemška država dajala denarja, kolikor ga je hotela. Skovali so zakon, da so smeli zahtevati zemljišče, ki jim je bilo všeč: na primer v Kapli, v Rožaku, v Št. Jakobu pri Celovcu. Tako se sedaj ne more delati.

PAKETNA POŠTA

Poštna in telegrafska direkcija za Koroško sporoča: Od 15. aprila dalje so ropet dovoljene pošiljke pisem, tiskovin, poslovnih papirjev in mešanih pošiljk do teže 2.000 gramov in pisma za slepe do 5.000 gramov. V tuzemstvu so dovoljene paketne pošiljke do 10 kg. Podrobnosti izveste pri poštini uradih.

Narava nas uči

(Nadaljevanje s 6. strani.)

Kor daleč segajo najdaljše veje krone. Še torej pod kapom, tam, kjer v čežju najbolj kaplja od drevesa. Če gremo ob hipnem naliu vedrit pod drevo, se vstopimo blizu debla; tam smo najmanj mokri. Listje na drevesu je nekako tako razvrščeno, da tvori opečni strehi podoben krov, po katerem kaplje padajo z lista na list, ob robu krone pa na tla.

Narava — mi, ki smo verni ljudje vemo: Stvarnik — je tako uredil, da se največ vode izceja tja, kjer jo drevo najbolj potrebuje, torej na koreninska vlakenca.

Zdaj pa povej po pravici, moj dragi Joze iz Roža, kam si pa ti gnojil in kam si gnojnico izlival, ko si drevju hotel pognojiti? Videl sem in ne boš mogel tajiti: tik ob deblu in v njegovo neposredno bližino. Imel si dobro voljo, drevju dati novih hranilnih snovi v obliki gnoja in gnojnice. To je lepo in prav!

Kod bi bil pa moral trositi gnoj in polivati gnojnico? Zdaj veš in si zapomni: pod drevesni kap! Najboljše napraviš, če tam okrog drevesa v kakega polmetra širokem kolobarju dvigneš travno rušo, jarek pognojš z gnojem, gnojnico ali umetnimi gnojili, nato pa rušo zopet zagrneš. Na ta način si drevesu ustregel. Redilne snovi bodo z deževnico pronicale naravnost h koreninskim vlakencem, ki jih bodo z vodo vred hlastno posrkala in postregla z njimi drevesu.

Upam, da po vsem povedanem tudi veš, zakaj je tako gnojenje pravilno. Te modrosti te nisem naučil jaz, ki to pišem, uči te narava. Jaz sem ti samo razložil, kako so razvrščene korenine in korenice, vse ostalo ti pove zdrava pamet, ki opazuje naravne pojave in sklepa.

Da bi le veliko bilo takšnih Jozejev po naši Koroški, ki bi se pri gnojenju dokopali do prepričanja in trdnega sklepa, da bodo znanaprej tako delali, kakor bo Joze iz Roža, ki bo odslej drevju gnojil pod drevesnim kapom.

(Dalje prihodnjič.)

»Naj si misli, kar hoče. Zdaj vsaj vidi, da ne mara njegovega pristujenca.«

Bregarica se je docela postavila na dekletovo stran.

»Seveda, potuho si ji dajala. Zdaj vidiš, kam to pripelje.«

»Ti si kriv. Kaj si pa silil vanjo s tisto šlevo.« Ob vsej žalosti sta se domala sprla.

»Jaz sem gospodar, hudiča«, je zarobantil Bregar; čeprav ni imel navade kleti. Zaboletu ga je, ko je videl skozi okno koleselj, ki ga je bil sinoči pripravil za v mesto.

Na, pa se je vse tako pohudirilo.

Smrklja zlodjeva!

Po južini je prišel Kodranov, ko je videl, kako begajo Bregarjevi po vasi. Poiskal je Bregarico in po pravici povedal, kako je.

»Domov in ne spravljajte, bo zaman. Zaleharjev naj se pa pod nosom obriše. Boljše, da je deklíč zdaj pokazal, kako misli, kot da bi se potlej skujal, ko bi bili že do kraja zmenjeni.«

Bregarica mu je potolažena dala prav, toda zvečer je bilo pri Bregarju kot na sodnji dan. Bregar se je usajal in rohnol in hotel pripraviti voz.

»Ponjo grem in jo privlečem nazaj. Kaj takega!« Kar sprenášal se je po hiši kakor huda ura.

Nazadnje je treščil s pestjo po mizi.

»Prav, pa naj bo dekla. Pred moje oči se nima več prikazati.«

Pri Bregarjevih so začeli kuhati rilec. Če je Bregar kaj vprašal, je molčala Bregarica, če je Bregarica kaj svetovala, je molčal Bregar.

Velika noč je bila na moč žalostna. Mince ni bilo domov, Bregarica si pa v Zvirče tudi ni upala. Kodranov ji je zanesel, kar so mati pripravili.

Zaleharjev Fronc se med fanti nekaj časa še prikazati ni upal. Nazadnje je začel hoditi v vas v Zadrage h Kamnarju. Povrač mu ne more spodleteti.

Kakor je bil Klevž v Grapi vseskozi potr, zdaj se je kar nekam razživel.

»Neža, tole bo pa Jerneja privezalo. Ga bo, če se pri vojakihi ne spridi.«

Za nekaj dni se je kar vzdignil. Neža se je pa samo nasmihala.

XI.

Tisto sredo po Beli nedelji sta prišla na dopust Klevžev in Bregarjev.

Klevž je kar mendral od sreče:

»Da si le prišel! Akربولt si se potegnil. Ti godi vojaška, kakor je videti?«

»Ne morem se pritožiti. Navadil sem se.«

»Koliko dni so ti pa dali dopusta?«

»Deset. Toliko, da vidim, kako vam gre in da kaj ponaredim.«

Zdaj se Klevž prav na drobno smeji.

»Gre nam še kar, hvala Bogu. Novega je pa veliko, pa gotovo vse več. Saj ti Minca nemara vse sproti piše.«

»Nič takega mi ni pisala«, se čudi Jernej.

»I, to se mi pa čudno vidi«, gre počasi Klevž k stvari.

»Se je kaj takega zgodilo?«, ne more pričakovati Jernej.

»Kakor vzameš. Minca je zdaj za deko v Zvirčah.«

Klevž napeto gleda v Jernejev obraz.

»Kaj?«

Kakor bi ga s kijem mahnili, plane Jernej od mize.

»Ni hotela Fronca. Na tisto noč, preden so šli delat pisma, jo je potegnila k Rebrovcu.«

»Kjer je Kodranov Vorenc?«

»Ravno tja. Kar dobro se komandira. Domov pa ne sme. Ji je Bregar prepovedal.«

Klevžev oči so majhne in pomežikujejo.

Jernej kar stoji.

»H Kodranovemu grem«, se nenadoma splaši.

»Menda boš vendar prej kaj jedel«, hiti Neža.

Komaj se da preprostiti. Koj po malici rine v breg.

»Saj se moram tako in tako še javiti na orožniški postaji.«

Ga že ni.

Klevž stoji na pragu in se smeje predse. Prešneto, kako je fant uren!

Vrnil se je po južini dosti boljše volje.

»No, si vse zvedel? Meni se zdi, da je deklíč pravo nakrenil. Boljše ni mogla urediti.«

»Vi že veste, oče«, se smeje Jernej s Klevžem vred. Po južini Jernej kar nekam mahadra po dvorišču.

Klevž ga gleda skozi okno.

Ga tišči, ga, le vprašati ne upa.

Potlej stopi na prag.

»Jernej, prama lahko vzameš in koleselj.«

Fant kar zarepetniči v šupo.

»Sem ga pogruntal fanta, sem ga«, je toplo Klevžu.

»V Zvirče ga vleče.«

Jernej je bil koj nared.

»Pa še v mojem imenu jo pozdravi.«

Pram jo že v skoku.

Prav natančno Jernej ni vedel za Rebrovčevu hišo, le to se je zapomnil, da je nasproti vaškega znamenja.

Kljub temu mu ni bilo treba vpraševati. Naravnost na dvorišče je zavozil.

Vorenc je koj stopil na prag, kakor brž je zaslišal ropot koleslja. Jerneja ni poznal, pa ga je tokrat.

»Minco sem prišel gledat, če jo imate doma. Na hitro se je spravila od hiše.«

»Rada te ima«, je Vorenc Jerneja kar tikal. »V hišo stopi. Minca je na polju. Ti bom dal paglavca s seboj, da ti pokaže njivo ali pa jo pokličem domov.«

»Bom šel kar na polje«, vse trepetu v Jerneju. To bo Minca pogledala!

»Kakor ti je najbolj prav. Še prej boš pa zvrnil kolarček brinjevca. Dober je.«

Jernej se ni branil. Tri je zvrnil, da ga je kar pogrelo v želodec.

»Vorencček, boš stricu pokazal, kje je teta Minca. Ali veš, kje je?«

»Na trdinah, ata.«

»Dobro, pelji strica.«

Fantič je pri priči zakoračil skozi govoril in kazal.

Jernej mu je dal dva dinarja.

Da boš imel za bonbone.«

(Dalje prihodnjič.)

Radio Celovec govori preko časopisa

(Nadaljevanje.)

V prirodi dobro utemeljena je zapadna slovenska meja nasproti romanskemu svetu. Črta, ki loči med Timavo in zgornjim Timentom kraški in gorski svet od Furlanske nižine, je v glavnem že najmanj 12 stoletij, meja med slovanskim in romanskim življenjem. Historični momenti ob času slovenskega naseljevanja so jo od svoje strani še bolj utrdili. V političnem oziru je naše Posočje s Krasom vse do konca srednjega veka sicer spadalo pod Furlanijo oziroma Istro in z njo pod Italijo, ali politična pripadnost italjski strani je bila prešlaba, da bi mogla povzročiti premaknitev narodnostne meje med Alpami in morjem nam v škodo. Nasprotno, močnejše od italjskih so skozi ves srednji vek struje, ki dovajajo na Sočo in Kras kulturne tokove ter politični, socialni in gospodarski red severnih dežel. Zmrlja med severnim Jadrnom, alpskimi grebeni in kraškimi prehodi je v srednjem veku prednji prostor slovenskega in nemškega zaledja.

Med Timavo in Rokavo (Dragonijo) se Slovenci dotikajo morja. Zgodovina nam je pokazala vrsto historičnih ovir, ki so branile Slovence od ožje stike z morjem in tako preprečevale, da bi Slovenci, vsaj v skromnem obsegu, mogli postati obmorski narod.

Pa ne samo geografsko-politični razvoj slovenskih meja in obrobni pokrajini, tudi priroda notranjih dežel nekdanje in sedanjosti slovenske zemlje je pri proučevanju njene zgodovine vsega upoštevanja vredna. Značilna podoba dajejo notranji Sloveniji kotline sredi gora in hribovitega sveta:

Slovenci o prvi dobi naselitve

Z uničenjem Gepidske države so Obri dosegli gospodujoč položaj v srednjem Podonavju. Langobardi se jim umaknejo v Italijo, Gepidi in preostali drobci germanskih narodov pridejo pod obrsko gospodstvo, prav tako pa tudi velike množine Slovanov, ki najmanj od začetka 6. stoletja prodirajo preko Karpatov in ob Donavi navzgor. Maloštevilni nomadski narod Obrov postane gospodar nad »neštevilnim« narodom Slovencev.

Odkar je v Carigradu zavladal Justin II. (565), se je obenem spremenila smer bizantinske politike nasproti severnim sosedom. Ne več obljube, pogajanja in darovi, kot za Justinjana, marveč odklanjanje obrskih zahtev je na dnevnem redu. Posledica ojačenega položaja Obrov v srednjem Podonavju in spremenjene bizantinske politike so pogosti napadi Obrov in njim podrejenih Slovencev preko Donave in Save na bizantinska tla. Pa tudi Slovenci sami brez Obrov napadajo bizantinsko zemljo. Ne gre odrekati Slovenom, kar tiče njihove navale, prodiranja in naseljevanja na Balkan, lastne iniciativne akcije, vendar so bili Obri po svojem gospodujočem položaju s svojo taktiko in dejansko pomočjo navsezadnje vendarle vzmet, ki je v vedno novih napadih povzročala naval Slovencev na Balkan, tako da so si ga ti v primeroma kratkem času po ogromni večini osvojili.

Nekaj podobnega lahko rečemo o Slovincih, ki so začeli siliti na Kras in v Alpe. Slovenci, naši predniki, naseljujejo te zemlje. Ali, da niso imeli Obrov za hrbtno in med seboj, bi si nemara nikdar ne upali tako daleč in odpor sosedov bi bil brez dvoma večji. Kakor na Balkanu začenejo Slovenci tudi v Alpah in na severozapadnem Krasu vojne in osvajalne pohode, deloma na lastno pest, deloma v družbi in pod gospodstvom Obrov. Ko prvi sami ne uspejo proti Bavarcem, jim pridejo drugi Obri na pomoč in uspeh je tu. Naselitev Krasa po Slovincih so brez dvoma pospešili, ako ne celo omogočili izpadi Obrov v Furlanijo. Druge pokrajine so si pa Slovenci znali osvojiti prav gotovo tudi brez vsake obrske pomoči. Slovenci so se v dobi naseljevanja priučili sukati meč prav tako kot večina osvajalnih narodov v času velikih selitev. Tudi podložništvo Slovencev pod Obri ni moglo biti povsod enako. Ponekod je bilo nemara res hlapčevsko suženjstvo, drugod se je pa približevalo oblikam zavezništva, ponekod je bilo težko občutno, drugod ga skoraj ni bilo. Način sosedstva obeh narodov, številčna moč enega in drugega ter krajevne razmere so mogle vplivati na različne oblike sožitja med Slovenci in Obri.

Odhod Langobardov iz Panonije v Italijo 568. leta je omogočil prodiranje in naseljevanje Slovencev, za njimi in z njimi pa Obrov v Vzhodne Alpe in preko Krasa na meje Italije. Pisani viri one dobe nam o tem prodiranju in naseljevanju ne vedo povedati mnogo. V kolikor pa moremo iz njih razbrati, vidimo, da so Slovenci v primeroma kratkem času zasedli poročja Mure, zgornje Drave in zgornje Save. Do

koroška, zgornje-štajerska, graška, celjska, ljubljanska. Nanje navezuje in iz njih izhaja glavno politično življenje Slovencev od 7. stoletja naprej.

Najpomembnejša od vseh je v slovenski zgodovini srednjega veka koroška kotlina s središčem na Gosposvetsko-celovškem polju. Že v antiki jedro političnih organizacij ilirskih in keltskih plemen, nato rimskega Notranjega Norika, postane koroška kotlina v slovenski dobi zibelka samostojne slovenske državne tvorbe.

Kotline-krajine-dežele so ovirale nacionalno odpornost Slovencev in preprečevale, oziroma ovirale njihovo politično zedinjenje. Ob regionalno razbitih Slovincih je bila germanizacija njihovih severnih krajin mnogo lažja, kot bi bila ob geografsko enotnem in vse Slovence obsegajočem političnem ozemlju. Popolnoma so se ponemčile zgornještajerska in graška kotlina, deloma pa celovška. Slovensko življenje se umika vedno bolj v kotline-krajine-dežele, ki leže v območju velikega prehoda iz Panonije v Italijo: v Podravje, Posavje in Posavje ter tem bližje in nanje prislonjene predele. Prekmurje in del Pomurja na severovzhodu, Kras in Posočje na jugozapadu so braniki slovenskega koridorja med panonsko in furlansko nižino.

Tako prevladujejo v srednjeveški zgodovini Slovencev nad enotnostjo in zedinjevanjem momenti razkosavanja in razdruževanja. Priroda slovenske zemlje s svojo raznolikostjo in prehodnostjo jih je močno pospeševala.

leta 568 je večina današnjega slovenskega ozemlja še v oblasti germanskih Langobardov, naši predniki so bili takrat še v ogrskem Podonavju. Komaj tri desetletja kasneje se pa Slovenci in Obri že bijejo z Bavarci ob zgornji Dravi in silijo preko tržaškega Krasa v Italijo.

Kar posameznost in zaporednost slovenskega naseljevanja tiče, moremo domnevati, da so okoli leta 580 Slovenci že zasedli okoliš nekdanjih škofij v Celeji (Celje), Emoni (Ljubljana) in Virunumu (pri Gospe Sveti), desetletje kasneje pa tudi že okoliš škofije, ki je imela sedež v mestu Teurnia (blizu današnjega Spittala na Zgornjem Koroškem) in deloma tudi že škofije v mestu Aguntum pri današnjem Lienzu. Škofje teh mest se pred slovenskim in obrskim pritiskom umikajo proti morju in Italiji. Zadnji emonski škof Patricij in celjski škof Johannes živita kot begunca v okolici oglejskega patriarha in v Istri. Sled zadnjega škofa antične Celeje vodi iz Istre, od koder so ga tudi pregnali na daljino Sicilijo, kjer se izgubi. Virunski škof pa se sploh več ne omenja. Njegova škofija, ki je bila v zgornjem Podravju navalom od vzhoda najpoprej izpostavljena, je bila nemara med prvimi uničena. Teurnijska in aguntska škofija sta se pa vzdržali še nekaj časa. Lega v gorah, še neogrožena zveza z Italijo in oddaljenost na zapadu, to jima je za nekaj let še ohranilo obstoj. Trditi pa smemo, da sta okoli leta 590 propadli tudi ti dve, toda že pod dvojnimi pritiskom, obrsko-slovenskim

od vzhoda in bavariskim od zapada. Beg škofov iz poverjenih jim škofij in propad cerkvene uprave je vse, kar moremo razbrati iz pišlih virov.

Cerkveni poglavarji se ob obrsko-slovenskem navalu nimajo več kje opirati na svetno oblast. Langobardov na prehodnem ozemlju med Italijo in Panonijo po letu 568 ni več. Kvečjemu da so se držali še kaka leta ob poteh in v nekaterih postojankah med Furlanijo in zgornjim Posavjem. Frankovska oblast v zgornjem Podravju je že pred odhodom Langobardov in prihodom Slovencev ter Obrov propadla. V Vzhodnih Alpah je nastala torej v zadnjih desetletjih 6. stol. politična praznina brez pravega gospodarja. Od vzhoda jo izpolnijo, prodirajoč po rekah navzgor, Slovenci in Obri, od zapada silijo vanjo po skrajni zgornji Dravi germanski Bavarci. Med obema skupinama je prišlo kaj kmalu do sovražnih stikov, prvih bojov naših prednikov, o katerih nam zgodovina poroča. Kar vemo o tem, kaže, kako daleč so v kratkem času Slovenci že prodrli in kako je bilo z njihovimi sosedi v osrčju Alp ter na vratih Italije.

(Dalje prihodnjič.)

Poziv vsem emigrantom

Delegacija za repatriacijo FLR Jugoslavije v Celovcu

Mießtalerstraße št. 1 pritličje, levo

v a b i vse emigrante — državljane FLR Jugoslavije, ki se nameravajo vrniti v domovino, da se zglase v njenem uradu v Celovcu in v pisarnah, ki bodo v določenih dneh delale na terenu.

S tem v zvezi opozarjamo emigrante, da bo delegacija obiskala vsa večja taborišča na Koroškem in Štajerskem. S tem bo vsakomur omogočen neposreden razgovor s člani delegacije in vsakdo bo lahko prejel vsa potrebna pojasnila.

Delovni čas delegacije v Celovcu bo ob delavnikih od 9. do 12. ure in od 14. do 19. ure, razen v soboto popoldne.

MALE OGLASI

Čevlarski pomočnik, Slovenec, srednjih let, želi stopiti v službo pri čevlarskem mojstru v Celovcu ali okolici. Hrana in stanovanje naj bo po možnosti v hiši. Ponudbe poslati upravi »Koroške kronike«. 356

Takojšnja službo dobi organist-cerkovnik. Plača po dogovoru. — Župni urad Lipa ob Vrbi (Lind bei Velden). 364

Posinovit nad 18 mesecev starega fanta. Groß Valentin na Vaßenbergu, pošta Ober-Trixen. 357

Slovenec, star 35 let, v dobrem položaju, želi spoznati dobro in pošteno Slovenko, staro do 30 let, radi ženitve. Slika je zaželenja in bo na željo vrnjena. Ponudbe poslati upravi »Koroške kronike« pod značko »Zvestoba«. 355

EKONOM

sprejme službo najraje na slov. Koroškem. Sprejme tudi delo vrtnarja ali sadjarja. Plačilni pogoji po dogovoru. Naslov pri upravi »Koroške kronike« Celovec, Funderstraße 1

V najem vzamem

SREDNJE POSESTVO

možnost poznejšega odkupa ima prednost. Ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike« pod »Domača družina«

Knjigarna Kollitsch, Celovec

SLOVAR

Slovensko - nemški
nemško - slovenski

Cena izvodu 4 šillinge

Kupim vsako množino

ličkanja (koruzna slama)

Plačam dobro. Ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike«

Obiske posameznih taborišč, kraj uradovanja in uradne ure delegacije bomo objavili v dnevnem tisku in v samih taboriščih. Osebe, ki živijo izven taborišč, naj se zglasijo v poslovnih prostorih delegacije na terenu, pisмено pa se vsakdo lahko obrne na osrednjo pisarno v Celovcu.

Delegacija za repatriacijo
FLR Jugoslavije
Celovec, Mießtalerstr. 1.

Obveščanje vojaških sodišč

Pogrliz Franc je bil obsojen zaradi posesti razstreliva in municije na 6 tednov zavora in 6 tednov pogojno.

Ing. Wein Rudolf je moral plačati 650 šil. kazni, ker je nepazljivo vozil s svojim avtomobilom.

Loibnegger Jožef je bil obsojen zaradi nedovoljene posesti orožja in municije na 3 mesece zavora in 500 šil. kazni. Nadalje so bili obsojeni zaradi nedovoljene posesti orožja in municije: August in Pavel Pahojnik na po 14 dni zavora in dva in pol meseca pogojno; Hartmann strog ukor, Sebastian Pahojnik 14 dni zavora in 6 tednov pogojno, Rupert Koller 14 dni zavora in 14 dni pogojno.

Srednje vojaško sodišče v Lienzu je obsodilo:

Dobrianski Aleksandra in Javorski Nikolaja zaradi nezakonitega nakupa živil brez nakaznic na 14 dni zavora.

Zaradi prekrščenja 10 kilometerske meje brez dovoljenja Vojaške vlade: Roskov Arkadija, Nizawkewicz Nikolaja in Subicin Aleksandra na po en dan zavora.

Zaradi nedovoljene posesti dveh samokresov in cigaret ter napačnih podatkov napram FSS je obsodilo vojaško sodišče v Velikovcu Jožefa Nedveda na 3 mesece zavora in nadaljnje tri mesece pogojno.

Jugoslovan, Janez Kranjc je bival brez dovoljenja in brez policijske prijave v zapornem pasu ter ni imel niti potrdila o bivanju, niti osebnih izkaznic. FSS-u je dal lažnjive podatke. Obsodili so ga na 12 mesecev zavora.

Od usode hudo prizadet manjši posestnik in tesar, star 32 let, želi spoznati slovensko dekle ali vdovo v starosti od 22 do 35 let, ki bi bila pripravljena prevzeti v varstvo posestvo. Lahko ga tudi odkupi. Posestvo leži na spodnjem Koroškem in je, na njem možno rediti 2 kravi in 2 do 3 prašiče. Dopise poslati na upravo »Koroške kronike« pod — Osreči in ljubi me — 362

Iščem starejšega zanesljivega

hlapca in deklo

Služba stalna.

GOSTILNA IN MESARIJA
LAMB, PLIBERK 367

Kupim vse stroje, ki pridejo v poštev pri velikem čevlarskem podjetju. Kupim tudi kopita vseh vrst. Plačilo po dogovoru.

Ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike«. Celovec, Funderstraße 1. 366

Zaposlitev dobi

večje število čevljarjev. Prednost imajo tisti, ki so večji dela s stroji.

Plačilo po dogovoru. Za stanovanje in hrano je preskrbljeno.

Ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike«. Celovec, Funderstraße 1. 365

IŠČEM

Anico in Alojzijo Zornister

stari od 10 do 14 let.

Obe sta bili odpeljani od Nemcev iz Guštanja — Sele pri Prevaljah, Jugoslavija. Najprej sta bili v Velikovcu, nato pa v Feldkirchnu. Očeta Riharda Zagmajstra so jima ubili leta 1943. Tudi mati jima je umrla. Sedaj ju iščejo sorodniki.

Ignac Meh-Wede, Plešivec 59, Velenje, Jugoslavija. Spočila poslati na naslov: Man Ahaus, Altdorf 5, Fehndorf bei Judenburg. 359